

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sara Lednik

Prehod mladih iz izobraževanja v zaposlitev

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sara Lednik

Mentor: izr. prof. dr. Anton Kramberger

Prehod mladih iz izobraževanja v zaposlitev

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

PREHOD MLADIH IZ IZOBRAŽEVANJA V ZAPOSLOVANJE

Prehod iz izobraževanja v zaposlovanje iz leta v leto postaja težje dostopno, zato brezposelnost predstavlja enega največjih problemov sodobnih, gospodarsko razvitih in tržno usmerjenih družb. Največji pokazatelj tega je gospodarska kriza, saj smo v obdobju, v katerem je stopnja brezposelnosti visoka; zaradi tega in svetovne konkurence je potreba po višji stopnji izobrazbe večja. Šolanje in izobraževanje je dolgotrajen proces. Kljub temu, da naj bi veljajo, da višja izobrazba nudi boljšo in višjo stopnjo zaposljivosti, obstaja dejstvo, da se iz leta v leto soočamo z višjo stopnjo brezposelnih, ki je izrazita predvsem pri mladih izobraženih. V diplomski nalogi sem skušala opredeliti stanje in položaj mladih v prehodu iz izobraževanja v iskanje svoje prve zaposlitve. Opredelila sem značilnosti kategorije mladih izobraženih na trgu dela ter jih primerjala z drugimi. Na koncu sem opisala, kje in kako si mladi lahko poiščejo pomoč pri iskanju svoje prve zaposlitve in kakšni so ukrepi za pomoč in spodbujanje zaposlovanja mladih, ki jih s pomočjo države izvajajo za to pristojne institucije.

KLJUČNE BESEDE: mladi, trg dela, zaposlovanje, brezposelnost, izobraževanje

THE TRANSITION OF YOUNG GRADUATES FROM EDUCATION INTO EMPLOYMENT

The transition from education to employment becomes more difficult every year and inaccessible to people who want to reach the labour market. Unemployment is one of the biggest problems of modern, economically developed and market-oriented countries. The biggest indicator for high unemployment rate is the economic crisis. Because we are in a period where the unemployment rate is high and high global result competition, the need for a higher level of education is increased and wanted. Training and education is a long term process. However, that would be subject to the fact that higher education should offer a better options for better and higher level of employability, but there exists a fact that every year society is faced with a higher rate of unemployed educated youth. In this thesis I have tried to define the status and situation of young people in transition period from education to their first job. I defined the categories of characteristics of young educated in the labour market and compare them with others. Finally, I described where and how young graduates can seek for help and what are the arrangements that support and promote youngsters in finding their jobs.

KEY WORDS: young graduates, labour market, employment, unemployment, education

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	8
2 KAZALNIKI USPEŠNOSTI PREHODA IZ IZOBRAŽEVANJA V ZAPOSLOVANJE	9
2.1 BREZPOSELNOST	9
2.2 ZAPOSLENOST	11
2.3 AKTIVNOST	14
2.4 VRSTE ZAPOSLOVANJE PRI MLADIH	15
2.5 DOLŽINA PREHODA V ZAPOSLOVANJE	16
3 DEJAVNIKI PREHODA IZ IZOBRAŽEVANJA V ZAPOSLOVANJE	17
3.1 DEMOGRAFSKI DEJAVNIKI	17
3.2 ŠIRŠI EKONOMSKI DEJAVNIKI (VLOGA DRUŽINE IN DRŽAVE PRI OSAMOSVAJANJU MLADIH)	20
3.2.1 GOSPODARSKA RAST	21
3.2.2 FLEKSIBILIZACIJA TRGA DELOVNE SILE	22
3.3 SOCIOEKONOMSKA NESKLADJA TRGA DELA	23
3.3.1 IZOBRAZBA, ZNANJE, KOMPETENCE	23
3.3.2 IZOBRAZBENA STRUKTURA V SLOVENIJI IN MLADI	24
3.3.3 DELOVNE IZKUŠNJE	25
3.3.4 STRUKTURNA NESKLADJA TRGU DELA IN POMANJKANJE DELOVNIH MEST	26
3.3.5 KRIZA 2008, POSLEDICA ZA ZAPOSLOVANJE MLADIH	28
4 POLOŽAJ, ZNAČILNOSTI IN UČINKI MLADIH NA TRGU DELA	29
4.1 ZNANJE MLADIH	29
4.2 PREIZOBRAŽENOST	30
4.3 ZAPOSLOVANJE DIPLOMANTOV	31
4.3.1 PRVE ZAPOSLOVANJE DIPLOMANTOV	31
4.3.2 VARNOST PRVIH ZAPOSLOVANJE DIPLOMANTOV	33
4.4 KARIERNE MOŽNOSTI	33

4.5 ŠIRJENJE REVŠČINE	34
5 UKREPI ZA MLADE (AKTIVNA POLITIKA ZAPOSLOVANJA)	36
5.1 OPREDELITEV AKTIVNE POLITIKE ZAPOSLOVANJA.....	36
5.2 UKREPI AKTIVNE POLITIKE ZAPOSLOVANJA V SLOVENIJI ZA MLADE	36
5.3 NAČINI ORGANIZIRANEGA PREHODA MLADIH NA TRG DELA (ŠTIPENDIRANJE, PRIPRAVNIŠTVO, VAJENIŠTVO).....	38
5.4 RADIKALNEJŠE ALTERNATIVE – PROTESTNA GIBANJA MLADIH	40
6 SKLEP.....	41
7 LITERATURA.....	44

KAZALO TABEL

Tabela 2.1: Prebivalstvo po aktivnosti v Sloveniji, 1.četrletje 2010	11
Tabela 2.2: Mere aktivnosti prebivalstva v Sloveniji, 1.četrletje 2010	11
Tabela 4.1: Zaposleni diplomanti (tretja raven izobraževanja) kot strokovnjaki ali menedžerji v dveh starostnih razredih	32

KAZALO GRAFOV

Graf 3.1: Število in delež prebivalcev v starosti od 15 do 29 let v Sloveniji, 1989-2008.....	18
Graf 4.1: Izobrazbena struktura priliva iskalcev prve zaposlitve v Ljubljani za leto 2009.....	29

SEZNAM UPORABLJENIH KRAJŠAV IN KRATIC

APZ (Aktivna politika zaposlovanja).

EU (Evropska unija): to je državna zveza vseh evropskih držav, ki je bila leta 1992 ustanovljena s Pogodbo o Evropski uniji (Maastrichtsko pogodbo).

ILO (International Labour Organization): mednarodna organizacija dela.

ISCED (International Standard Classification of Education): je mednarodno standardna klasifikacija za izobraževanje. Starejša oblika standardne klasifikacije ISCED 1976 je bila leta 1997 zamenjana z novejšo klasifikacijo ISCED 1997.

MDDDSZ (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve).

OECD (Organization for Economic Co-operation and Development): Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj. Je mednarodna gospodarska organizacija, katera zajema vse razvite držav, ki delujejo po načelih predstavniške demokracije in svobodnega trga.

RS (Republika Slovenija)

SURS (Statistični urad Republike Slovenije): je neodvisna vladna ustanova, ki deluje na področju državne statistike, določa metodološke standard, usklajuje statistični sistem ter zbira in prikazuje podatke.

UMAR (Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj).

1 UVOD

Univerzitetna izobrazba je pri prejšnjih generacijah predstavljala zagotovilo za uspešen vstop na trg delovne sile. Danes temu več ni tako. Mladi diplomanti se vse bolj pogosto srečujejo s problemom brezposelnosti, na prvo zaposlitev pa čakajo tudi po več mesecev ali celo let. Problema ne gre pripisati samo trenutnemu stanju v gospodarstvu, ampak tudi drugim dejavnikom, ki pri tem igrajo pomembno vlogo. Ovire, ki so tukaj najbolj izrazite, so preizobraženost mladih, možnosti podaljševanja študentskega statusa, neskladje ponudbe in povpraševanja na trgu delovne sile, fleksibilizacija trga, podaljševanje delovne dobe, ipd.

Mladi diplomanti, specifična družbena skupina se sooča z vse daljšim, kompleksnejšim in zahtevnejšim prehodom iz izobraževalnega sistema v prvo zaposlitev. Sodobno gospodarstvo in informacijske družbe zahtevajo pravo mero obojega – manj in visoko izobraženih ljudi – število terciarno izobraženih delavcev pa se predvsem zaradi lažje dostopnosti izobrazbe znatno povečuje, s tem se pa ustvarja prenasičenost trga dela z visoko izobraženimi delavci in stopnja brezposelnosti med mladimi visoko izobraženimi na splošno.

Uspešnost prehoda mladih iz izobraževanja v zaposlitev se kaže v stopnji brezposelnosti, aktivnosti v iskanju zaposlitve in v stopnji zaposlenosti mladih. V Sloveniji so možnosti prehoda mladih iz izobraževanja v zaposlitev iz leta v leto slabše, hitra zaposljivost mladih v prve »varne« zaposlitve pa je vse bolj nedosegljiva. Hitrost in uspešnost prehoda mladih v zaposlitev je odvisna od številnih dejavnikov, med drugim od fleksibilnosti trga, generacije, spola, stopnja izobrazbe, smer znanja, samostojnosti posameznika in gospodarstva v določeni državi. Ker so za delodajalce vse bolj pomembne tudi izkušnje in ne le izobrazba, pa so v slabšem položaju ravno mladi diplomanti, saj v večini primerov na trgu delovne sile tekmujejo z bolj izkušenimi delavci.

Na podlagi teh dejstev postavljam štiri hipoteze, ki jih bom preverjala skozi diplomsko delo:

Hipoteza 1: Položaj mladih se ob vstopanju na trg delovne sile iz leta v leto slabša.

Hipoteza 2: Za delodajalce so poleg izobrazbe pri zaposlovanju mladih diplomantov vse bolj pomembne tudi izkušnje in praksa.

Hipoteza 3: Mladi izobraženi so skupina prebivalstva, ki se najtežje vključijo na trg dela.

Hipoteza 4: Podaljševanje delovne dobe vpliva na slabše možnosti zaposlitve mladih.

Pri preverjanju hipotez bom uporabila metodo analize sekundarnih virov, in sicer podatke iz Statističnega Urada Republike Slovenije, Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije in Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve Republike Slovenije.

2 KAZALNIKI USPEŠNOSTI PREHODA IZ IZOBRAŽEVANJA V ZAPOSLOVANJE

2.1 BREZPOSELNOST

Eden izmed kazalnikov uspešnosti prehoda mladih na trg dela je stopnja brezposelnosti, ki se je v zadnjih letih občutno povečala. Število registriranih brezposelnih v Sloveniji se je v obdobju med letom 1993 in letom 1998 gibalo okrog 125 tisoč, stopnja brezposelnosti pa je znašala okoli 14 %. Do leta 2001 je število registriranih brezposelnih nekoliko upadlo, in sicer na 102 tisoč, stopnja brezposelnosti pa se je zmanjšala na 11,5 %. Upadanje brezposelnosti je trajalo vse tja do leta 2004, ko je bilo v Sloveniji manj kot 100 tisoč brezposelnih. Druga možnost merjenja brezposelnosti po mednarodni organizaciji dela (ILO), je anketa o brezposelnosti. Po njej lahko v Sloveniji naštejemo okoli 60-70 tisoč brezposelnih, kar po mednarodni stopnji ustreza za 6-7 %. Po mednarodnih primerjavah je bila stopnja v Sloveniji bila v letu 2004 primerljiva z državami OECD in hkrati nekoliko nižja od povprečja EU, ki se je takrat gibalo okrog 7,6 %. Strukturno gledano, so med brezposelnimi osebami prevladovali ženske pa tudi mladi do 26 let (Boljka 2009, 11-12).

V območju evra¹ se je stopnja brezposelnosti v oktobru leta 2009 gibala okoli 9,8 %, enako pa tudi septembra 2009. V Evropi je bilo v oktobru 2009 brezposelnih 22,510 milijona moških in žensk (v EU-27²), od tega jih je 15.567.000 bilo v območju evra. Med državami članicami EU je bila v letu 2009 najnižja stopnja brezposelnosti zabeležena na Nizozemskem (3,7 %), in v Avstriji (4,7 %) ter najvišja stopnja v Latviji (20,9 %) in Španiji (19,3 %).

¹ Evro območje sestoji iz naslednjih držav: Belgija, Nemčija, Irska, Grčija, Španija, Francija, Italija, Ciper, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Avstrija, Portugalska, Slovenija, Slovaška in Finska.

² EU-27 vključuje naslednje države: Belgija, Bolgarija (BG), Češka, Danska, Nemčija, Estonija, Irska, Grčija, Španija, Francija, Italija, Ciper, Latvija, Litva, Luxemburg, Madžarska, Malta, Nizozemska, Avstrija, Poljska, Portugalska, Romunija, Slovenija, Slovaška, Finska, Švedska in Anglija.

V primerjavi z letom 2008 so vse države članice EU zabeležile povečanje stopnje brezposelnosti. Najmanjše povečanje stopnje brezposelnosti so opazili v Nemčiji (iz 7,1 % na 7,5 %), Avstriji (iz 4,0 % na 4,7 %) in Romuniji (od 5,7 % na 6,4 % v drugem četrtletju 2008 in 2009). Največje povečanje registrirane brezposelnosti je bilo zaznано v Latviji (iz 9,1 % na 20,9 %) in Litvi (iz 4,8 % na 13,8 % v drugem četrtletju 2008 in 2009). V obdobju med oktobrom 2008 in oktobrom 2009 se je stopnja brezposelnosti pri moškemu delu prebivalstva v območju evra povečala iz 7,3 % na 9,7 % in iz 7 % na 9,5 % v EU-27. Stopnja brezposelnosti pri ženski populaciji je iz 8,5 % narasla na 10,0 % v evro območju in iz 7,6 % na 9,2 % v EU-27. Med mladim prebivalstvom pod 25 let je oktobra 2009 stopnja brezposelnosti znašala 20,6 % v območju evra in 20,7 % v območju EU-27. V primerjavi z oktobrom 2008 je stopnja v tem obdobju narasla, saj je v 2008 v obeh območjih znašala 16,2 %. Najnižjo stopnjo brezposelnosti pri mladih v tretjem četrtletju leta 2009 so izmerili na Nizozemskem (7,2 %), najvišjo pa v Španiji (42,9 %) in Latviji (33,6 %) (Eurostat 2009).

V Sloveniji se je v obdobju 2004-2008 zaradi visoke gospodarske rasti, večjega povpraševanja po delovni sili in vedno večjega deleža mlade populacije, stopnja brezposelnosti nekoliko zmanjšala, hkrati pa se je zmanjšalo iskanje zaposlitve med mladimi od 15 do 24 let. To lahko pripišemo tudi dejstvu, da vedno večji delež mlade populacije nadaljuje šolanje na terciarni stopnji. Iskanje zaposlitve se tako prestavi v višjo starostno skupino. Kljub temu je leta 2008 brezposelnost med mladimi ostala 2,2-krat višja od skupne brezposelnosti slovenskega prebivalstva. Tudi anketna povprečna brezposelnost med mladimi (15-24 let) v Sloveniji je znašala 10,6 %, od tega 11,4 % pri mladih ženskah in 10 % pri mladih moških. (Ignjatović in Trbanc 2009, 41-47).

Podatki v tabeli 2.1.1 kažejo, da je bilo v prvem četrtletju 2010 število aktivnih prebivalcev v Sloveniji spet nižje. V prvem četrtletju leta 2010 je bilo 965.000 aktivnih prebivalcev v Sloveniji, kar je za 1,8 % manj kot v prejšnjem četrtletju. K temu je pripomoglo predvsem zmanjšanje števila posameznikov, ki so delali v podjetjih ali organizacijah ter zmanjšanje števila pomagajočih družinskih članov, saj je največ delovno aktivnih prebivalcev delalo v predelovalnih dejavnostih (236.000, tj. 24,4 % vseh delovno aktivnih prebivalcev); glede na poklic pa so bili najštevilnejši strokovnjaki (161.000 ali 16,7 % delovno aktivnih prebivalcev).

Število brezposelnih oseb se vse od leta 2008 povečuje, kjer je stopnja brezposelnosti najvišja ravno med mladimi (15-24 let), in sicer 14,7 %, v primerjavi z predhodnim četrtletjem pa se je

znižala za pol odstotne točke. Tudi število neaktivnih prebivalcev se je v prvem četrletju leta 2010 v primerjavi s predhodnim četrletjem povečalo za 1,9 % (okoli 13.000). Med njimi je bilo največ žensk (419.000), na splošno pa največ upokoencev (63,5 %) in študentov (21,2 %). Na podlagi registrskih podatkov iz Statističnega registra delovno aktivnega prebivalstva (SRDAP) se je število delovno aktivnih prebivalcev v prvem četrletju 2010 v primerjavi s prejšnjim zmanjšalo za 12.000, hkrati pa je število registriranih brezposelnih oseb naraslo za 4.000. s tem je narasla tudi stopnja registrirane brezposelnosti: v 1. četrletju 2010 je bila 10,6 % ali za 0,5 % višja kot v 4. četrletju 2009 (SURS 2010a).

Tabela 2.1: Prebivalstvo po aktivnosti v Sloveniji, 1. četrletje 2010

	Skupaj	Moški	Ženske
	1000		
Prebivalstvo skupaj	2.047	1.014	1.033
Aktivno prebivalstvo	1.039	564	475
- delovno aktivno prebivalstvo	965	522	442
- brezposelne osebe	74	42	33
Neaktivno prebivalstvo	721	302	419

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2010a).

Tabela 2.2: Mere aktivnosti prebivalstva v Sloveniji, 1. četrletje 2010

	Skupaj	Moški	Ženske
	%		
Stopnja brezposelnosti	7,1	7,4	6,9
Stopnja aktivnosti	59,0	65,1	53,2
Stopnja delovne aktivnosti	54,8	60,3	49,5

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (2010a).

2.2 ZAPOSLENOST

Večina mladih diplomantov svojo zaposlitev išče v pripravništvih, potreba po pripravnikih na trgu delovne sile pa od leta 2002 upada. Upad lahko pripišemo sprejetju Zakona o delovnih razmerjih (ZDR) v 2002, s katerim je bilo opuščeno obvezno opravljanje pripravništev. Nov zakon je predvideval obvezno opravljanje pripravništva le na področjih visoko reguliranih poklicev, kot so poklici v zdravstvu, javni upravi, šolstvu, gradbeništvu, veterini in podobno.

Pripravnštvo je pred sprejetjem navedenega zakona predstavljalo enega izmed ukrepov politike zaposlovanja mladih, oziroma je bil nekakšen ukrep uravnavanja prehoda iz izobraževanja v zaposlitev v Sloveniji. Od leta 2002 je potreba po mladih in njihovem pripravniškem delu močno upadala, saj je bilo leta 2003 povpraševanje po pripravnikih 3,4 %, leta 2004 pa le še 2,6% (ZRZS, 2004, 2005) (Trbanc 2005, 182). S polnopravnim članstvom Slovenije v EU in s tem tudi postopnim odpravljanjem zakonskih in drugih ovir za zaposlovanje v državah članicah EU, se slovenski delavci zaposlujejo tudi zunaj naših meja. Na splošno pa se delež mladih delavcev med aktivnim prebivalstvom v vseh državah EU zmanjšuje. Vse to je odraz vedno nižje stopnje rodnosti in dejstva, da vse bolj narašča število oseb, vključenih v izobraževalni proces, ki se iz leta v leto podaljšuje. Posledica slabe zaposljivosti mladih ljudi je tudi gospodarska kriza. Delodajalci nanjo reagirajo tako, da uvajajo tehnologijo, ki izpodriva delo, ali pa se izogibajo zaposlovanju mladih.. Leta 2005 je bilo v EU-25³ zaposlenih 193,8 milijona ljudi, od tega pa je bilo 20,4 milijona mladih⁴ delavcev. V odstotkih so mladi delavci predstavljali 10,5 % delovno aktivnega prebivalstva. Izmerjena stopnja delovne aktivnosti⁵ (EU-25) mladih delavcev je dosegla 36,3 % in je bila bistveno nižja v primerjavi s stopnjo delovne aktivnosti populacije v starosti od 15 do 64 let, ki je znašala 63,6 %. Stopnja brezposelnosti mladih delavcev v EU-25 je znašala 18,7 %, kar predstavlja za več kot dvakrat preseženo skupno stopnjo brezposelnosti, ki je takrat znašala 9,0 %. V večini držav članic EU se je v zadnjih nekaj letih stopnja brezposelnosti pri mladih povečala, kljub temu da je v populaciji, ki se na splošno stara, vedno manj mladih ljudi. Na splošno je uspešno vključevanje mladih izobraženih posameznikov na trg dela bistvenega pomena za podjetja in družbo, hkrati pa je to zelo pomembno tudi za same mlade, za njihov nadzor nad lastnim življenjem ter za njihovo zdravje in dobro počutje (Evropska agencija za

³ EU-25 skrajšano velja za Evropsko unijo, ki obsega 25 držav članic. Držav članic je bilo 25 v obdobju med 1. majem 2004 in 1. januarjem 2007, takrat pa sta tudi Bolgarija in Romunija postal članici.

⁴ Mladi delavci so delavci, ki so stari od 15 do 24 let.

⁵ Delovna aktivnost: stopnja delovne aktivnosti predstavlja delež delovno aktivnega prebivalstva v % od vsega prebivalstva, ki je delovno sposobno. SURS obravnava za delovno aktivno prebivalstvo po anketi o delovni sili (vse tiste osebe, ki so v zadnjem tednu od ponedeljka do nedelje opravljale katero koli delo proti plačilu, dobiček ali družinski dobrobit ali pa so imele status zaposlenega oziroma status samozaposlene osebe, čeprav niso delale). Za delovno sposobno prebivalstvo pa se v skladu z navodili Mednarodne organizacije dela (ILO) šteje vse prebivalce v starosti 15 let in več.

varnost in zdravje pri delu 2006). Velik problem, ki izvira iz demografskega zatona (manj rojstev, podaljševanje življenjske dobe), predstavljajo tudi vedno bolj prazne blagajne zdravstvenega, pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Reforme zaposlitve in trga dela so usmerjene na podaljševanje delovne dobe starejših, kar pa onemogoča mladim prehod v zaposlitev, ki je posledica upokojevanja in nadomestitvenega povpraševanja (angl. replacement demand). Reforme socialne države v EU rešujejo javne finance evropske socialne države, hkrati pa ogrožajo bolj pretočno in hitrejše zaposlovanje mladih.

Tudi v EU vlada dejstvo, da je prehod mladih iz izobraževanja v zaposlitev vse daljši. Podatki za področje EU-27 potrjujejo, da hitro razvijajoče se gospodarstvo zahteva in narekuje, da posamezniki stremijo po nenehnem učenju, obnavljanju in dograjevanju znanja ter čim višji ravni izobrazbe, saj si bodo le tako lahko zagotovili boljše in trdnejšo zaposlitev. V povprečju mladi v EU zaključijo svoje obvezno šolanje med 14. in 17. letom. Večina se jih nato odloči za nadaljnje šolanje. Približno 80 % jih ostane v procesu šolanja še vsaj eno leto, okrog 70 % pa jih v procesu šolanja ostane še dve leti, kar pa ne velja za Veliko Britanijo in Nemčijo, kjer mladi šolanje nadaljujejo le v 50 %. Več kot 60 % mladih v EU je pri 19. letih še v procesu formalnega šolanja. Več kot polovica srednješolcev v EU se odloči za šolanje na poklicnih šolah in siv glavnem pridobijo izobrazbo za delo v industriji. V EU je bilo leta 2007 skoraj 19 milijonov visokošolskih študentov, kar je predstavljajo kar 25 % več visokošolskih študentov kot leta 1998, iz česar lahko sklepamo in potrdimo, da se zaradi vedno večjega odstotka mladih, ki izberejo post-sekundarni, tj. visokošolski študij, doba izobraževanja daljša, kar pa posledično vpliva tudi na dolgotrajnejši prehod mladih iz izobraževanja v prvo zaposlitev. Tudi v Sloveniji je vse več mladih, ki se odločajo za visokošolsko izobrazbo in s tem daljšo dobo do svoje prve zaposlitve. Tako je bilo leta 2008/09 v Sloveniji vpisanih 114.391 študentov, skoraj polovica teh pa je bila stara od 19 do 24 let. Leta 2008 je v Sloveniji diplomiralo 17.221 študentov, največ je bilo žensk in sicer kar dve tretjini (SURS 2010a).

Zelo nizka stopnja zaposlenosti starejših v Sloveniji je bila na zasedanju Evropskega sveta v Lizboni izpostavljena že leta 2000, v naslednjem letu pa je Evropski svet ukazal, da morajo vse države članice stremeti k temu, da do leta 2010 dosežejo povprečno 50-odstotno stopnjo zaposlenosti oseb v starostni skupini 55-64 let. Področje na EU-27 se zastavljenemu cilju počasi, a vztrajno približuje. V EU-27 je bila leta 2008 stopnja zaposlenosti starejših v tej zadnji starostni skupini 45,6 %, torej bistveno višja kot leta 2001, ko je bila stopnja komaj 37,7 %. Med dvanajst državami članicami EU je bila leta 2008 ta stopnja nad 50 %. Najvišja

stopnja zaposlenosti starejših je bila izmerjena na Švedskem (70,1 %) in v Estoniji (62,4 %), v ostalih petnajstih državah članicah EU pa je bila ta stopnja manj kot 50 %. Med temi državami se je gibala tudi Slovenija s 32,8 %. Na splošno se je od leta 2007 stopnja zaposlenosti starejših oseb v Sloveniji še zniževala. Stopnja zaposlenosti starejše populacije v Sloveniji je tako med najnižjimi v Evropi (Vertot 2010).

Kot je omenjeno že v začetnem delu diplomskega dela, sta glavna kazalca aktivnosti mladih stopnji brezposelnosti in zaposlenosti mladih. V kategorijo mladih štejemo starostno skupino 15-24 let. Podatki o obeh stopnjah za kategorijo mladih za leto 2006 kažejo, da je stopnja zaposlenosti mladih v vseh državah EU precej nižja od tiste v celotni populaciji, kar pa je posledica pojava daljšega izobraževanja, kar pomeni, da se ogromno mladih ljudi iz te starostne skupine še vedno šola ali pa dokaj težavno išče zaposlitev (Trbanc 2007, 42).

2.3 AKTIVNOST

Pojem stopnje aktivnosti se nanaša na podatke o tem, kolikšen delež delovno sposobne populacije, oziroma oseb, starih več kot 15 let, se aktivno pojavlja na trgu delovne sile bodisi tako, da opravljajo delo za plačilo (zaposleni, samozaposleni), ali pa ga želijo opravljati in zato delo aktivno tudi iščejo (aktivni brezposelni). Stopnja aktivnosti mladih in njen delež se kažeta znotraj celotne populacije mladih (15-24 let). V Sloveniji je v začetku devetdesetih let stopnja aktivnosti v celotni populaciji kar precej začela upadati, kar je bila posledica rednega in zgodnjega upokojevanja posameznikov. S sistemom hitrejšega upokojevanja delavcev so takratna podjetja reševala problematiko prevelikega števila presežnih delavcev (Trbanc 2005, 176).

Neaktivnost posameznikov na trgu dela v večini primerov ni prostovoljna. Kljub mnogim prizadevanjem in aktivnemu iskanju dela, iskalci še vedno ostajajo brezposelni. V nekaterih državah je kljub aktivnem prizadevanju za vključitev na trg dela, težje najti zaposlitev, zato je v teh državah tudi neaktivnost mladih bolj pogosta. Razlogi, ki vplivajo na to, so nenaklonjenost delodajalcev k zaposlovanju mladih, netransparentnost trga delovne sile, strukturna neskladja in drugi. V Sloveniji je bilo v obdobju ekonomskega razcveta od leta 2004 do 2008 opaziti, da se je stopnja aktivnosti in delovne aktivnosti mladih (15-24 let) povečala, to pa predvsem zaradi hitrejšega gospodarske rasti in s tem posledično večjega povpraševanja po delovni sili. O leta 2002 do leta 2008 je bilo povečanje v zaposlovanju

hitrejšje pri mladih moških kot pri mladih ženskah (vlaganje v gradbeništvo in ostale 2tipično moške« sektorje). Do leta 2008 je bila ta razlika že zelo izrazita, saj je znašala okoli 10 %. Če to primerjamo z drugimi državami EU, kaže tudi na hitrejšje približevanje skupnih stopenj evropskemu povprečju. V letu 2008 je skupna stopnja delovne aktivnosti pri mladih v Sloveniji celo presegla povprečno stopnjo delovne aktivnosti znotraj EU 27 (Ignjatović in Trbanc 2009, 41).

Glede na rezultate Ankete o delovni sili je za leto 2008 Nizozemska dosegla najvišjo stopnjo aktivnosti s kar 65 %. Po lestvici navzdol glede na stopnjo aktivnosti sta ji sledili Danska (63,8 %) in Ciper (62 %). Po podatkih je bila najnižja stopnja brezposelnosti v letu 2008 prav tako na Nizozemskem (2,5 %), drugo mesto sta si delili Danska in Ciper (3,1 %). Na tretjem mestu je pristala Avstrija (3,4 %), sledila pa ji je Slovenija (4,1 %). Zaradi gospodarskega razcveta v zadnjih letih, se je število delovno aktivnih (zaposleni in samozaposleni) v Sloveniji vztrajno zviševalo do oktobra 2008. Z novembrom 2008 se je število delovno aktivnih v Sloveniji začelo nižati, kar se nadaljuje vse do danes. Registrirana brezposelnost v Sloveniji je s tem iz leta v leto višja, vzrok temu pa sta tudi večje število mladih neaktivnih diplomantov in stečajni nekaterih večjih slovenskih podjetij. Številka registrirane brezposelnosti se je v Sloveniji konstantno višala in je tako v novembru leta 2009 znesla 10,1% (SURs 2010c).

2.4 VRSTE ZAPOSILITEV PRI MLADIH

Kot najvidnejši izziv v zaposlovanju mladih v Sloveniji, lahko omenim vedno večjo prožnost slovenskega trga delovne sile, saj so največji akterji prožnosti trga ravno mladi. Pri pojavu fleksibilizacije slovenskega trga delovne sile gre za dokaj specifično obliko segmentacije, v katero so v večini vključeni mladi. Mladi se v tej sferi tudi največkrat in v največji meri srečujejo tudi z vsemi negativnimi posledicami tega pojava. En del negativnih posledic fleksibilizacije so predvsem zaposlitve za določen čas, ki so v Sloveniji med vsemi fleksibilnimi oblikami zaposlovanja izrazito nadpovprečno zastopane (12,4 % med delovno aktivnimi v drugem četrtletju 2008) (SURs, ADS 1993-2009). Za razliko od mladih delavcev, imajo starejši praviloma redne zaposlitve, zaposlitve za nedoločen čas, ki ljudem predstavljajo tudi visoko stopnjo varnosti. Podatki, ki so vzeti iz Eurostata iz leta 2009, kažejo na porast deleža mladih posameznikov, ki imajo sklenjeno pogodbo o zaposlitvi za določen čas, med

vsemi zaposlenimi mladimi (starimi od 15 do 24 let). Ta delež pa je med letoma 2002 in 2008 narasel iz 52,9 % na 69,8 % (Ignjatović in Trbanc 2009, 42).

Večina delodajalcev v EU mlade redkeje zaposlujejo za polni delovni čas, prav tako pa je med njimi več pogodb sklenjenih za določen delovni čas. Odstotek tovrstnih pogodb je pri mladih izrazito visok (39 %), pri izkušenih in nekoliko starejših delavcih pa izrazito nižji (14 %). Res pa je, da je zaradi neformalnih oblik dela, zaposlenost pri mladih težko analizirati. Na področju EU-25 je bilo med vsemi zaposlenimi delavci, ki imajo sklenjeno pogodbo o zaposlitvi za določen čas, kar 37,5 % mlajših od 25 let. Razlike med različnimi državami iz tega področja pa so tudi precejšnje: od 6,8 % na Irskem do 59,4 % v Španiji. V letu 2005 je imela kar ena četrtnina mladih izobraženih delavcev z delodajalci sklenjeno pogodbo o zaposlitvi s krajšim delovnim časom od polnega, prav tako pa tudi na splošno iz leta v leto narašča število zaposlitev s krajšim delovnim časom (Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu 2006, 1).

2.5 DOLŽINA PREHODA V ZAPOSILITEV

Hitrost prehoda mladih iz izobraževanja v prvo zaposlitev je kazalec, ki nam pove, kako uspešen je prehod mladih v zaposlitev za določeno državo. Po podatkih iz Ankete o delovni sili (LFS) za leto 2000 je 21 % iskalcev prve redne zaposlitve svojo zaposlitev našlo takoj, 35 % iskalcev je zaposlitev našlo v 6-ih mesecih, 13 % v 7-12 mesecih, 15 % v 1-2 letih, 17 % iskalcev pa je za pridobitev svoje prve zaposlitve potrebovalo celo več kot 2 leti. V 6-ih mesecih je prvo redno zaposlitev našlo 26 % mladih z osnovno izobrazbo, 49 % mladih s srednjo izobrazbo in kar 77 % mladih z višjo izobrazbo (Mueller in drugi 2002, 49). Kar se tiče preostalih evropskih držav, so med najuspešnejšimi državami glede na hitrost prehoda v prvo zaposlitev, naslednje države: Danska, Nizozemska in Švica. Za te države velja, da iskalec z izobrazbo, višjo od srednješolske, dobi zaposlitev v prvem letu iskanja. To pomeni, da praktično nihče izmed takih posameznikov v teh državah ni več neaktiven, saj je zaposlenih okrog 80 % iskalcev svoje prve zaposlitve (Quintini in drugi 2007). Na samo hitrost prehoda mladih v prvo stalno zaposlitev vpliva tudi struktura in segmentacija trga, kar pomeni razdelitev trga na stalne ter nestalne (začasne) zaposlitve. Povprečna dolžina prehoda mladih iz izobraževanja v redno zaposlitev traja 6 mesecev. Najhitrejši prehod v prvo zaposlitev beležijo na Danskem, kjer je trg dela močno fleksibilen in prožen. Mladi Danci v povprečju dobijo prvo stalno zaposlitev v manj kot dveh letih (21,3 mesecev). V nasprotju z

njimi je najdaljši prehod v prvo zaposlitev značilen za Španijo, kjer potrebujejo mladi kar 6 polnih let, da dobijo prvo stalno zaposlitev (Quintini in drugi 2007, 34).

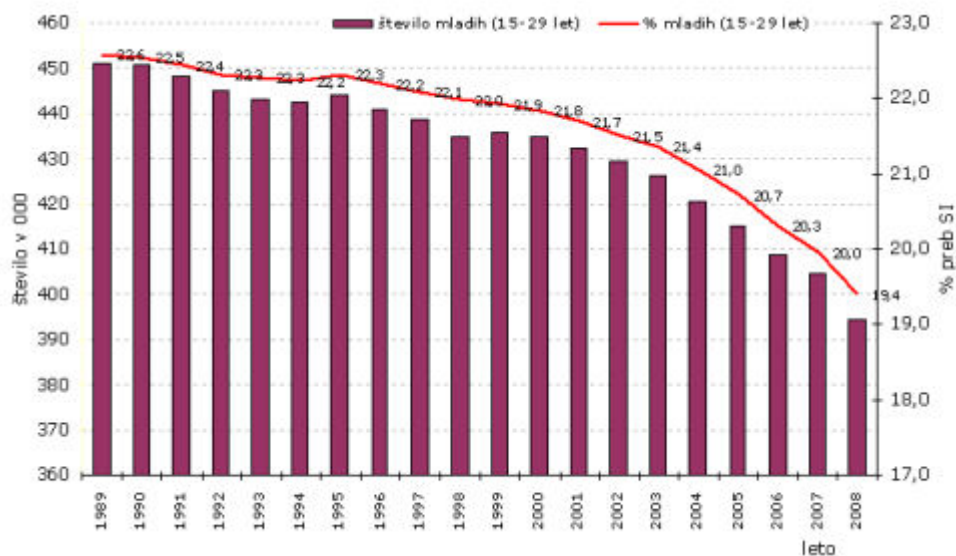
Poročilo o mladih znotraj EU-27 dokazuje, da današnja gospodarska razvitost od mladih zahteva, da konstantno obnavljajo svoja znanja, pridobivajo nove spretnosti in izkušnje ter si s tem skušajo zagotoviti večjo konkurenčnost na trgu zaposlovanja in večjo zaposljivost. V večini evropskih držav mladi zaključijo svoje osnovno obvezno šolanje v obdobju med 14. in 17. letom starosti. Večina jih nato nadaljuje proces izobraževanja vsaj še eno leto (več kot 80 %), v 70 % pa mladi šolanje nadaljujejo vsaj dve leti po koncu obveznega šolanja. Pri devetnajstih letih je več kot 60 % vseh mladih v Evropi še vedno v procesu formalnega šolanja. Za poklicne šole (usposabljanje za industrijsko delo) se v Evropi odloči okoli polovica srednješolcev. Visok odstotek mladih v poklicnih šolah imajo Slovaška, Avstrija in Češka. Visokošolsko šolanje spada v zadnjo fazo formalnega izobraževanja, kjer si mladi lahko pridobijo novejša znanja, sposobnost inovativnega razmišljanja ter višjo stopnjo izobrazbe, torej vse, kar jim omogoča lepšo prihodnost. V letu 2007 je bilo v Evropski uniji za kar 25 % več visokošolskih študentov kot leta 1998. Za leto 2007 je bilo zabeleženih kar 19 milijonov visokošolskih študentov, v Sloveniji pa je v letu 2008 diplomiralo 17.221 študentov. V letu 2008/09 pa je bilo v visokošolsko šolanje vpisanih 114.391 študentov, skoraj polovica od teh pa je bilo mladih v starosti od 19 do 24 let (SURS 2010b).

3 DEJAVNIKI PREHODA IZ IZOBRAŽEVANJA V ZAPOSILITEV

3.1 DEMOGRAFSKI DEJAVNIKI

Pomembna značilnost demografskega razvoja Slovenije je povečevanje deleža starejšega prebivalstva in zmanjševanje deleža mladega prebivalstva. Kljub dejstvu, da število prebivalcev Slovenije narašča, se delež mladih, med 15 in 29 let, zmanjšuje. Konec leta 2008 jih je po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije bilo 19,4 %, leta 2060 pa naj bi po izdelanih projekcijah mlado prebivalstvo v Sloveniji predstavljalo 14,4 % vsega prebivalstva.

Graf 3.1: Število in delež prebivalcev v starosti od 15 do 29 let v Sloveniji, 1989–2008

Vir: SURS (2009a).

V letu 2006 je mlado prebivalstvo v Sloveniji predstavljalo dobro petino celotnega prebivalstva, do leta 2008 je delež mladih med prebivalstvom Slovenije obsegal že manj kot petino, v naslednjih dvajsetih letih pa naj bi po napovedih ta delež upadel do 15 %. Če še omenim podatek iz leta 1981, je bilo mladih med prebivalstvom Slovenije skoraj za četrtnino (SURs 2009a). Tudi drugod v evropskih državah in evropski populaciji se delež mladega prebivalstva zmanjšuje. Na področju EU-27 je le vsak osmi prebivalec označen za mladega (starost od 15 do 24 let). Leta 2008 je bilo tako v EU-27 zabeleženih 12,4 % mladega prebivalstva, enak delež je bil zabeležen tudi v Sloveniji. Delež mladih naj bi se po rezultatih Eurostatovih projekcij EUROPOP 2008 v vseh državah članicah do leta 2060 zmanjšal, tako naj bi v celotnem območju EU-27 to znižanje predstavljalo 2,4 %, za več kot 5 % pa naj bi se deleži mladih zmanjšali v Litvi in na Poljskem (v vsaki za 7 %), na Slovaškem (za 6,9 %), v Latviji (za 6,3 %) in Romuniji (za 5,9 %). Za manj kot 1 % naj bi se v predvideni dobi delež mladih zmanjšal na Danskem (za 0,5 %) in v Luksemburgu (za 0,6 %). Do leta 2060 je v EU-27 predvidenih le še 10,0 % mladih. Takrat naj bi deleži mladih bili najvišji na Irskem (11,7 %), v Franciji (11,5 %) ter v Luksemburgu, na Danskem in v Združenem kraljestvu (po 11,2 %), najmanjši pa na Slovaškem (8,4 %), Poljskem (8,5 %) in v Romuniji (8,6 %). V Sloveniji naj bi bilo takrat 9,6 % mladih (SURs 2010b).

Tudi spol je en izmed dejavnikov, ki vpliva na uspešnost prehoda mladega mladih v zaposlitev. Ženske na trgu delovne sile se v primerjavi z moškimi še zmeraj soočajo s težavnejšim vstopom. Delež stopnje aktivnosti in brezposelnosti je višja od povprečja. Za primer lahko navedem, da so leta 2004 med vsemi brezposelnimi ženske predstavljale 53,1 %, med iskalci prve zaposlitve je bilo žensk kar 56,6 %, med mladimi iskalci zaposlitve pa so ženske predstavljale 53,8 %. Podatki so dovolj zgovorni, da lahko izpostavim dejstvo, da so ženske bolj obremenjene pri iskanju prve zaposlitve. Iz zbranih podatkov lahko trdim, da imajo mlade ženske pri pridobivanju svoje prve zaposlitve veliko več težav kot mlajši moški. Na to vplivajo tudi delodajalci, ki zaposlovanje ženske delovne sile še zmeraj povezujejo z njihovo materinskostjo in z možnostjo odsotnosti zaradi porodniškega dopusta (ZRSZ v Trbanc 2005, 180-181).

Ženske imajo tako veliko slabše možnosti in pogoje za zaposlitev kot moški, poleg tega pa večina delodajalcev predvideva, da le ženske opravljajo tudi gospodinjske aktivnosti in skrbijo za družino. Delodajalci tako ženske dojemajo kot manj kompetentne v smislu, da se svojemu delu ne bodo mogle posvečati stoodstotno, medtem ko se moški lahko. Vse to predstavlja dodatne pregrade in delodajalci se redkeje odločajo za zaposlitev žensk. V zadnjih desetih letih na področju držav Evropske unije se je sicer udeležba žensk na trgu delovne sile že začela povečevati, vendar to lahko pripišemo prej širitvi storitvenega sektorja, spremembah pri ponudbi na trgu delovne sile, ki se kažejo predvsem kot večja aspiracija žensk in želja po tem, da si ustvarijo kariero in pa tudi finančni razlogi, ki prisilijo ženske, da se začnejo zaposlovati. Tudi v Sloveniji je situacija podobna. Večja aktivnost in vključenost žensk v oblike plačanega dela ni bistveno spremenila stare tradicionalne delitve dela med obema spoloma v gospodinjstvu. Čeprav je preveliko obremenitev in zaposlenost žensk v Sloveniji nekako omilil organiziran ter sofinanciran prenos nekaterih funkcij, ki so jih opravljale ženske, v javno sfero, pa še vedno večino neplačanega dela tako v zasebni kot v javni sferi opravljajo ženske. (Černigoj-Sadar in Verša 2002, 401). Tudi v vseh državah EU se položaj žensk na trgu dela razlikuje, dejstvo pa je, da je delovna aktivnost žensk v vseh državah Evropske unije nižja od delovne aktivnosti moških. Če izpostavim dva zelo različna podatka, ima Španija le 25,5 % stopnjo delovne aktivnosti žensk, Danska pa 53,8 %. Naslednja značilnost pri zaposlovanju žensk na trgu dela v EU je zaposlovanje žensk za krajši delovni čas. 33,9 % žensk v Evropski uniji je zaposlenih za krajši delovni čas, medtem podobno velja le za 7,1 % moških. V državah z visoko stopnjo delovne aktivnosti žensk je bolj pogosto tudi zaposlovanje žensk za krajši delovni čas (npr. v Veliki Britaniji, Švedski in Nizozemski), v

državah z nizko stopnjo delovne aktivnosti žensk pa je značilen nižji delež žensk, ki so zaposlene za krajši delovni čas (Italija in Španija). Ženske z višjo stopnjo izobrazbe delodajalci pogosteje zaposlujejo za polni delovni čas, ženske z nižjo stopnjo izobrazbe pa se pogosteje zaposlujejo s krajšim delovnim časom, po navadi za določen delovni čas. Iz podatkov je razvidno, da je Slovenija v primerjavi z državami Evropske unije nekakšna izjema, saj ima kar visoko stopnjo delovne aktivnosti in sorazmerno nižjo stopnjo brezposelnosti (Černigoj-Sadar in Verša 2002, 406-408).

3.2 ŠIRŠI EKONOMSKI DEJAVNIKI (VLOGA DRUŽINE IN DRŽAVE PRI OSAMOSVAJANJU MLADIH)

Bistvo socio-ekonomske varnosti mladih je, da si z uspešnim prebojem na trg delovne sile in skozi izobraževalni sistem zagotovijo in povečajo svojo ekonomsko zmogljivost in varnost. Po zaključku šolanja je za mlade delavce značilno, da hitreje in bolj pogosto menjajočasne zaposlitve. Za mlade, ki se prebijajo in šele vstopajo na trg delovne sile, je v tem obdobju najpomembnejša stvar, da si uspejo pridobiti čim večji izobrazbeni kapital, hkrati pa je njihov materialni in ekonomski položaj še vedno v večini odvisen od prihodkov njihove družine. Mladi so tako ena izmed najbolj ranljivih skupin na trgu dela, kar bistveno vpliva na njihov materialni in ekonomski status. Zaradi začasnih zaposlitev, brezposelnosti in kratkotrajnih delovnih razmerij, so zelo izpostavljeni tveganjem in negotovosti. En izmed kazalcev ekonomskega položaja mladih je razpoložljiv neto dohodek, ki nam po podatkih za Slovenijo kaže, da je povprečje razpoložljivega neto dohodka mladih (od 16 do 24 let) nižje od povprečja aktivne populacije (od 16 do 64 let). V primerjavi z istimi starostnimi skupinami v EU-25, je povprečni razpoložljivi letni dohodek mladih višji v primerjavi s Slovenijo. Nekoliko nižje povprečje dohodkov v Sloveniji v primerjavi z EU-25 je opaziti samo pri starejši populacijski skupini (65 let in več), kar pomeni, da je slovenska mladina in populacija mladih na splošno, glede razpoložljivih finančnih sredstev v primerjavi z drugimi družbenimi skupinami, v slabšem položaju. Drugi kazalec, ki kaže na stanje materialnega in ekonomskega položaja mladih je stopnja tveganja revščine. Za mlade na področju Slovenije tovrstni podatki nakazujejo na dokaj ugoden položaj, kar je, glede na stanje mladine in na njihov povprečen razpoložljivi letni dohodek, presenetljivo ugodno. Za leto 2006 in 2007 je bila v Sloveniji za mlade (od 16 do 24 let) zabeležena najnižja stopnja tveganja revščine med vsemi družbenimi skupinami. Na drugi strani pa je bila v EU-27 za mlado populacijo (od 16 do 24 let) v

primerjavi z ostalimi starostnimi skupinami za leto 2005 in 2006 zabeležen najvišja stopnja tveganja revščine, ki je znašala 20 %. Ugodnejši položaj mladih v Sloveniji v primerjavi z ostalimi evropskimi državami lahko pripišemo dejstvu, da mladi v Sloveniji dlje časa ostanejo in živijo pri starših v primerjavi z ostalimi državami EU. Gre namreč za populacijo mladih, ki so še v obdobju šolanja in se šele pripravljajo na vstop na trg dela, hkrati pa se nekateri socialni transferji in bonitete mladih ohranijo vse do njihovega 26. leta. Slovenija je tako ena izmed treh evropskih držav, ki ima najvišji odstotek mladih (od 18 do 34 leta), ki si delijo gospodinjstvo s svojimi starši. Kljub prevladujočim zaposlitvam za določen čas, je v primerjavi z EU-25 stopnja tveganja revščine med mladimi nizka. Slovenski trg delovne sile je torej sposoben mladim zagotavljati več materialne, ekonomske in socialne varnosti.

Na podlagi Zakona o socialnem varstvu (Ur.l. RS št.114/2006) so družinam in otrokom dodeljena in zagotovljena finančna sredstva, ki so namenjena zadovoljevanju osnovnih minimalnih življenjskih potreb v višini, ki naj bi zagotavljala preživetje s socialno finančno pomočjo. Mladi v Sloveniji lahko pridobijo tudi denarne prispevke v obliki štipendij. V kontekstu denarnih prihodkov mlade populacije, je treba omeniti tudi s priložnostnim delom zaslužene denarne prihodke, ki jih dobivajo v okviru študentskega dela. Občasno študentsko delo za mladino pomeni pomemben vir dohodka in priložnost, da si s pomočjo študentskega dela pridobijo nekaj delovnih izkušenj, ki jim bodo pri iskanju prve zaposlitve ob prebivanju na trg dela nudile konkurenčno prednost pred ostalimi kandidati (Nagode in drugi 2009, 58-64).

3.2.1 GOSPODARSKA RAST

Za Slovenijo je značilno, da je mlada država in mlada članica evropske integracije. Kot država se je Slovenija oblikovala v letu 1991, takrat pa je tudi slovensko gospodarstvo kazalo potrebo po popolni preobrazbi trgov, institucij ter tehnologij preko različnih tranzicijskih oblik ter post tranzicijskih procesov, vse do vključevanja v Evropsko unijo. Danes je Slovenija polnopravna članica EU, kot država pa sodi med najbolj razvite članice EU. Glede na bruto družbeni proizvod na prebivalca Slovenija dosega okoli 75 % povprečja EU, sledi ji Ciper s 74 %, Češka s 60 %, Madžarska in Slovaška s 50 %. Kasneje se zvrstijo še Estonija, Poljska, Litva s približno 40 % (Oplotnik 2005, 7-9).

Članstvo Slovenije v EU za Slovenijo pomeni tudi dodatne možnosti na poslovnih področjih za podjetja in ustanove. Za dobro poslovanje Slovenije na področju na novo pridobljenih možnosti v novem poslovnem okolju EU, je ključno dobro poznavanje evropskega pravnega reda, redno pridobivanje svežih informacij o evropski zakonodaji in spremljanje uvedenih sprememb (Svetlinčič 2007, 223).

3.2.2 FLEKSIBILIZACIJA TRGA DELOVNE SILE

Fleksibilizacija trga delovne sile se je prvič začela pojavljati sredi sedemdesetih let prejšnjega stoletja z namenom, da bi s pomočjo fleksibilnosti omogočila prilagoditev spremenljivim razmeram na trgu z minimalnim zmanjšanjem zaposlenosti. Pojem fleksibilnost pomeni sposobnost spreminjanja, prilagajanja in odzivanja različnim spremembam. Fleksibilnost trga dela pa tako omogoča hitrejše prilagajanje trga dela na strani ponudbe in povpraševanja ter plač. Fleksibilnost trga lahko na splošno razumemo tudi kot hitro prilagajanje trga gospodarskim spremembam. Proces fleksibilizacije oziroma prilagajanja novo nastalim razmeram lahko poteka na ravni podjetja, posameznika in dejavnosti oziroma narodnega gospodarstva. Glede na opredelitev fleksibilnosti po različnih ravneh, ločimo interno fleksibilnost (raven podjetja) in eksterno fleksibilnost (raven narodnega gospodarstva). Interna fleksibilnost se kaže kot prilagajanje podjetja spremembam z manjšanjem ali večanjem zaposlenih, prilagajanjem obsega in dolžine dela, z razporeditvijo zaposlenih na različna delovna mesta in fleksibilnostjo plač in stroškov dela v podjetju. Eksterna fleksibilnost pa se vrši kot mobilnost delovne sile, prilagajanje stroškov dela (ravni plač in relativnih stroškov dela) ter kot numerična fleksibilnost, ki odraža stopnjo prilagajanja zaposlenih in opravljenih delovnih ur spremembam na trgih blaga (SURs 2005, 1-4).

Pojav fleksibilizacije trga delovne sile v Sloveniji ponuja vse več manj varnih zaposlitev za mlade. Med temi najbolj prevladuje zaposlitev za določen čas in zaposlitev za nepolni delovni čas, ki pa je v Sloveniji med najnižjimi v EU. Za sam obseg in večjo številčnost zaposlitev za določen čas velja, da je odvisna od stopnje regulacije trga delovne sile v določeni državi. V državah, kjer je trg delovne sile bolj dereguliran ter odpuščanje ni dolgotrajen in zamuden postopek, ni zaznati potrebe po tolikšnem zaposlovanju za določen čas. V primeru Slovenije, kjer je trg močno reguliran, pa velja da delodajalci zaposlujejo za določen čas z namenom, da bi se izognili potencialni neustrezni oziroma odvečni delovni sili (Trbanc 2005, 183).

3.3 SOCIOEKONOMSKA NESKLADJA TRGA DELA

3.3.1 IZOBRAZBA, ZNANJE, KOMPETENCE

Formalne izobraževalne institucije imajo funkcijo prenašanja znanja, torej izobraževanja. V današnji družbi šola igra vodilno vlogo pri prenašanju znanja na mlade, saj s pomočjo udeleževanja v šolskih institucijah mladi pridobijo visoko stopnjo funkcionalne in računalniške pismenosti, učenja, motivacije in drugih kompetenc.

Poznamo tri kategorije izobraževanja:

- Formalno izobraževanje: izvaja se v institucijah, ki so namenjene usposabljanju in izobraževanju. Ko se izobraževanje oziroma usposabljanje zaključi, posameznik pridobi javno priznano kvalifikacijo.
- Neformalno izobraževanje: značilnost tovrstnega izobraževanja je, da se odvija zunaj sistema izobraževanja in usposabljanja ter ni nujno da vodi do certifikatov in priznanj. Posameznik ga lahko pridobi na delovnem mestu, v skupinah civilne družbe, preko aktivnosti v organizaciji ali pa tudi preko organizacij ter posebnih služb, ki so bile ustanovljene z namenom komplementiranja obstoječemu formalnemu sistemu izobraževanja.
- Aformalno izobraževanje: s tovrstnim načinom pridobivanja znanja smo povezani v vsakdanjem življenju. Njegova značilnost je, da ni nujno namerno, zato ga je tudi težko prepoznati kot vrsto učenja, ki posamezniku doprinese k njegovemu znanju in spretnostim.

Znanje, ki ga pridobivamo preko različnih izobraževalnih institucij ima dvojno vlogo. Prva vloga je, da posameznika v sklopu neke poklicne skupine pripravlja na izvajanje tega poklica, druga vloga izobraževanja pa je v podeljevanju javno-veljavnih listin (zaključna spričevala in strokovni izpiti).

Ker se izobraževalni sistemu po svetu kar precej razlikujejo med seboj, obstaja univerzalna klasifikacija znanja ISCED-1997, ki je uporabna v vseh državah, ne glede na stopnjo razvitosti države in njenega sistema izobraževanja. Tako služi kot orodje za prikazovanje primerljive statistike in kazalcev izobraževanja, tako znotraj držav kot tudi med državami. ISCED-1997 določa standardno mednarodno strukturo izobraževalnega

sistema in izobraževanja, ki velja povsod po svetu. To se kaže v šestih ISCED stopnjah, v katere se posamezni izobraževalni sistemi razvrščajo:

1. stopnja – primarno izobraževanje/prvo obdobje osnovnega izobraževanja.
2. stopnja – nižje sekundarno/drugo obdobje osnovnega izobraževanja.
3. stopnja – višje sekundarno izobraževanje.
4. stopnja – posekundarno predterciarno izobraževanje.
5. stopnja – prvo obdobje terciarnega izobraževanja.
6. stopnja – drugo obdobje terciarnega izobraževanja, ki se edino od zgoraj naštetih konča z najzahtevnejšo akademsko kvalifikacijo (Pavlin 2007, 174-176).

Izobrazba, znanje in spretnosti povsod v svetu precej vplivajo na višino in rast dohodkov. Izobrazba zmanjšuje dohodkovne razlike, vpliva na krepitev demokracije ter zmanjšuje revščino. V dobi globalizacije je tako finančno bolje poskrbljeno za tiste, ki imajo višjo stopnjo izobrazbe (Svetličič 2007, 218). »Poudariti je treba, da bo šola, kot jo poznamo danes, tudi v naslednjih desetletjih verjetno odigrala pglavitno vlogo pri prenosu znanja na mlade (Pavlin 2007, 174).«

3.3.2 IZOBRAZBENA STRUKTURA V SLOVENIJI IN MLADI

Kot sem med drugim omenila že v poglavju Dolžina prehoda v zaposlitev, je vključenost mladih v izobraževanje na področju Slovenije v primerjavi z drugimi državami v Evropi visoka in se še povečuje. »Po zadnjih razpoložljivih podatkih na mednarodni ravni je leta 2006 delež mladih v starosti od 15 do 24 let, vključenih v formalno izobraževanje, znašal 69,7 %, s čimer je bil med najvišjimi v Evropi in precej nad evropskim povprečjem, ki je takrat znašalo 59,35.« (UMAR 2008, Eurostat 2009).

Slovenija je po podatkih OECD-ja (2008) v samem vrhu glede na uspešnost mladih v dokončanju srednješolskega izobraževanja v primerjavi z drugimi evropskimi državami. Kar 97 % populacije v starostni skupini od 18 do 19 let je v letu 2006 v Sloveniji dokončalo srednješolsko izobraževanje, medtem ko znaša evropsko povprečje (EU 19) 86 % in povprečje OECD 85 % (OECD 2008, 66). Med najuspešnejše države glede na zaključenost

srednješolskega izobraževanja mladih poleg Slovenije uvrščajo tudi skandinavske države in Nemčijo.

V skladu z določbami ter cilji Lizbonske strategije ter Strategije razvoja Slovenije, se tudi pri nas povečuje vključenost mladih v terciarna izobraževanja. Največji porast se dogaja na področju vpisa v višje strokovne šole in visokošolske podiplomske programe, saj je v šolskem letu 2007/08 vključenost mlade populacije v terciarno višješolsko strokovno in visokošolsko izobraževanje znašala 54,8 %. Leta 2006 je bilo diplomantov za 49,1 % več kot leta 2001. Po mednarodnih podatkih je v Sloveniji bil leta 2006 delež vključenih v terciarno šolanje 45,1 %, kar je med najvišjimi v Evropi (povprečje EU v letu 2006 je bilo 28,8 %) (UMAR 2008, 2009; Eurostat 2009). Od študijskega leta 2007/2008 se po dolgem obdobju število vpisanih v terciarno izobraževanje ni presegalo vpisa prejšnjega študijskega leta, oziroma je bil celo nižji (SURS 2009b, 2008), to pa zaradi dejstva da manjša generacija umirja oziroma znižuje rast števila vpisanih v terciarno izobraževanje. Kljub temu pa delež generacije, ki je vključena v terciarno izobraževanje, še vedno narašča. Dejavniki, ki vplivajo na rast in večanje deleža vključenih v terciarno izobraževanje, so med drugim tudi povečani vpisi v splošne in strokovne gimnazijske programe, ki mladim omogočajo izobraževanje in nadaljevanje študija na terciarni ravni. Dejstvo pa je, da je visok delež vpisanih v terciarno izobraževanje v Sloveniji povezan tudi z vsemi bonitetami in ugodnostmi, ki jih prinaša status študenta. To se kaže v visokem številu vpisanih in pa v visokem povprečju let, v katerih posameznik dokonča svoj študij. Slovenija je ena izmed držav, ki v Evropi beleži enega izmed najdaljših dob študija. Povprečen čas študija pri nas znaša 6,8 let, kar pa je najdaljša doba v primerjavi z ostalimi državami v Evropi. Tudi sama stopnja dokončanja študija je v Sloveniji nižja kot v večini evropskih držav (Rakar 2009, 34-36).

3.3.3 DELOVNE IZKUŠNJE

Mladim, ki iščejo svojo prvo zaposlitev, so iz strani delodajalcev ponujena bolj nestalna in zelo fleksibilna delovna mesta, saj delodajalci mlade izobražene vidijo kot delavce z malo delovnimi izkušnjami in delovne usposobljenosti. Glede na to, da so za delodajalce delovne izkušnje en od pomembnejših kriterijev pri zaposlovanju, je hitrost prehoda mladih v zaposlitev v veliki meri odvisna od predhodnih izkušenj z delom. Ker so mladi, ki iščejo svojo prvo zaposlitev, pogosto brez kakršnih koli delovnih izkušenj, delodajalci tako ne

morejo oceniti delovnih navad ter lastnosti mladega kandidata za delovno mesto, zato bi delodajalcu zaposlitev takšnega kandidata na pomembnejše delovno mesto pomenilo tveganje.

Res pa, da sicer večina mladih v času svojega študija nekaj delovnih navad in izkušenj vendarle pridobi, po navadi preko občasnega študentskega dela in pri dejavnostih, s katerimi se posameznik udeležuje v svojem prostem času. Te delovne navade in izkušnje pa večinoma niso pridobljene iz področij bolj resnega ali stalnega dela, za katerega mladi kandidirajo ob koncu svojega izobraževanja (Trbanc in Verša 2002, 341-342).

V državah EU pri zaposlovanju pripisujejo delovnim izkušnjam različno moč. Ponekod dajejo večji pomen predhodno pridobljenim delovnim izkušnjam, drugje pa stopnji ter vrsti izobrazbe. V Belgiji, Franciji, Nemčiji in na Irskem večji pomen pri zaposlovanju pripisujejo vrsti in stopnji izobrazbe, medtem ko pa so v Veliki Britaniji in v državah južne Evrope, delovne izkušnje delodajalcem enako pomembne kot izobrazba. Tovrstne razlike v vrednotenju pomembnosti delovnih izkušenj in izobrazbe pri zaposlovanju mladih, so posledica različnih struktur nacionalnega izobraževalnega sistema in usposabljanja, ki ga ima vsaka država posebej, v katerih na različne načine sodelujejo ter so z njimi povezani tudi delodajalci. Države, ki imajo razvito vzporedno delovno usposabljanje (npr. Dualni sistem, sodelovanje delodajalcev pri izobraževanju in sistem različnih delovnih praks), je vrsta in stopnja izobrazbe veliko bolj pomembna, saj se tamkajšnji delodajalci zavedajo, da je diplomant med študijem že pridobil določene delovne izkušnje. To velja predvsem v Belgiji, Franciji, Irski in Nemčiji, v Sloveniji pa delodajalci delovnim izkušnjam dajejo večji pomen – obravnavajo jih kot dodano vrednost na že pridobljeno izobrazbo, ki je velik predpogoj za zaposlitev (Trabnc in Verša 2002, 342).

3.3.4 STRUKTURNA NESKLADJA TRGU DELA IN POMANJKANJE DELOVNIH MEST

Na trgu dela vlada veliko strukturno neskladje, saj povpraševanje po novih delavcih ne narašča, ponudba izobraženih kandidatov za zaposlitev na trgu pa je vedno večja. Posledice gospodarske krize se močno odražajo na področju množičnega odpuščanja presežnih delavcev in večjega števila prenehanj zaposlitev za določen čas. Konec februarja 2010 je bilo na Zavodu za zaposlovanje Republike Slovenije prijavljenih 99.784 brezposelnih, kar je 0,2 %

več kot jih je bilo januarja 2010 in 29,3 % več kot v enakem obdobju v letu 2009. V primerjavi z letom 2009 je več brezposelnih moških kot žensk, povečal pa se je tudi delež brezposelnih, ki so stari od 25 do 49 let. Povečalo se je tudi število trajno brezposelnih presežnih delavcev in ljudi, ki so postali brezposelni zaradi stečaja podjetja. Dejstvo je, da na trgu delovne sile povpraševanje po novih delavcih še ne narašča, saj so februarja 2010 delodajalci prijaviili le 11.718 prostih delovnih mest, kar je 7,4 % manj kot januarja 2010 in 4,3 % manj kot februarja 2009 (48,5 % manj prostih delovnih mest). Povpraševanje po novih delavcih se je v primerjavi z lanskim letom najbolj zmanjšalo na področju trgovine, gostinstva, gradbeništva, financ, zavarovalništva, montaže, kovinske proizvodnje in na področju javne upravne in obrambe. Večanje povpraševanja delodajalcev pa je bilo moč zaznati le na področju znanstvenih, strokovnih in tehničnih dejavnosti (STA 2010).

Na strukturni ravni je na trgu dela v Sloveniji opaziti predvsem radikalno skrčen obseg dobro urejenih delovnih mest, ki bi iskalcem zaposlitve ponujala možnost redne zaposlitve s polnim delovnim časom. Za iskalce zaposlitve se je močno otežil predvsem sistem delovanja trga dela, saj je iz sfere dela vedno težje izstopiti v sfero neaktivnosti, hkrati pa je še težje na novo vstopiti na trg dela. Dandanes namreč večina novih prostih delovnih mest nastane zaradi upokojevanja ali plačane odsotnosti z dela, na ta sproščena prosta delovna mesta pa delodajalci raje zaposlijo delavca le za določen čas. Ekonomska dejavnost pri nas tako ni usmerjena k ustvarjanju novih delovnih mest, ampak bolj h krčenju varnih delovnih mest, fleksibilizaciji in segmentaciji, saj vsi ti ukrepi v času krize zbijajo stroške ter koncentrirajo in dvigujejo delovni proces. Stabilnih delovnih mest je na splošno precej manj kot pa delovno aktivnega prebivalstva. Tudi delo v javnem sektorju je varnejše in bolj zanesljivo kot v industrijskem in poslovnem sektorju.

Glavni priliv novih iskalcev dela predstavlja prav generacija mladih, glavni odliv iz sfere dela pa predstavljajo upokojitve starostnikov. Ker pa se viša delovna doba in zato rast upokojevanja ne narašča, problem zaposlovanja postane še bolj problematičen, saj se zaposlitveni sistem krči, izobraževalni sistem pa ne glede na to narašča. Posledica tega je, da je vedno več ustreznih in izobraženih kandidatov, prosta delovna mesta pa so postala prava redkost. Omembe vreden je tudi podatek, da je priliv novih mladih diplomantov s terciarno izobrazbo veliko večji od vsega skupnega nabora prostih delovnih mest. Povsod v razvitejših državah je pogost tudi pojav ekspanzije šolstva, kar pomeni, da se zaporednim rojstnim kohortam ponuja vedno več vpisnih mest na višjih šolanjih, ki so neobvezna. Ta mesta lahko

med drugimi zapolnijo tudi dijaki in študentje, posledično pa se zato na trgu dela pojavlja novejša in višja izobrazbena struktura delovne sile. Problem nastane, ker se manjša delež novih generacij z nižjo izobrazbo in vedno bolj večja delež ljudi z višjo stopnjo izobrazbe. Zaradi tega se morajo mladi diplomanti s terciarno izobrazbo mnogokrat zadovoljiti z sprejetjem rezervnih delovnih mest, ki se na trgu dela sprostijo z upokojitvami delavcev s sekundarno stopnjo izobrazbe, kar pa povzroča pojav in problem preizobraženosti. Če se mladi ne zadovoljijo s ponujenim delovnim mestom, obstaja velika verjetnost, da bodo ostali brezposelni. Za to je dovolj zgovoren podatek, ki pravi, da letni priliv, osem do devet tisočih novih diplomantov terciarnega izobraževanja, za skoraj dva krat presega ponudbo prostih delovnih mest za mlade (Kramberger 2007, 75-99).

3.3.5 KRIZA 2008, POSLEDICA ZA ZAPOSLOVANJE MLADIH

Leta 2008 je slovenski trg delovne sile dosegel rekordne številke zaposlovanja vse od osamosvojitve naprej. Tudi za mlade iskalce dela je bila slika zaposlovanja zelo ugodna, vendar pa so se že proti koncu leta 2008 tudi v Sloveniji začeli kazati znaki svetovne gospodarske in finančne krize. Zmanjšano povpraševanje po slovenskih podjetjih in proizvodih je takrat posledično zaradi zmanjšanja količine dela prineslo manjše povpraševanje po novih delavcih ter povečano odpuščanje. Brezposelnost in povečano odpuščanje delavcev je kljub ukrepom aktivne politike zaposlovanja ter sprejetim zakonom, ki je začasno omejil število odpuščenih in skušal zadržati kar nekaj delovnih mest, močno udarila prebivalstvo tudi pri nas (Ignjatović in Trbanc 2009, 49-50). Podatki Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije kažejo, da se je v obdobju od novembra 2008 do februarja 2009 na novo registriralo 35.806 brezposelnih oseb. Od tega je večina (47,4 %) izgubila svoje delovno mesto zaradi izteka pogodbe o zaposlitvi za določen čas, 15,5 % jih je postalo trajno presežnih delavcev, 5 % pa je brez vira dohodka in dela ostalo zaradi stečaja svojega delodajalca (MDDSZ 2009, 4; Ignjatović in Trbanc 2009, 50). Posledice trenutnega stanja v ekonomiji, najbolj občutijo mladi. Delodajalci namreč težav zaradi svetovne gospodarske in finančne krize ne rešujejo z odpuščanjem redno zaposlenih delavcev, ampak z nepodaljševanjem pogodb za določen čas. Mladi posledice občutijo tudi z ukrepom zmanjševanja obsega študentskega dela (Ignjatović in Trbanc 2009, 50).

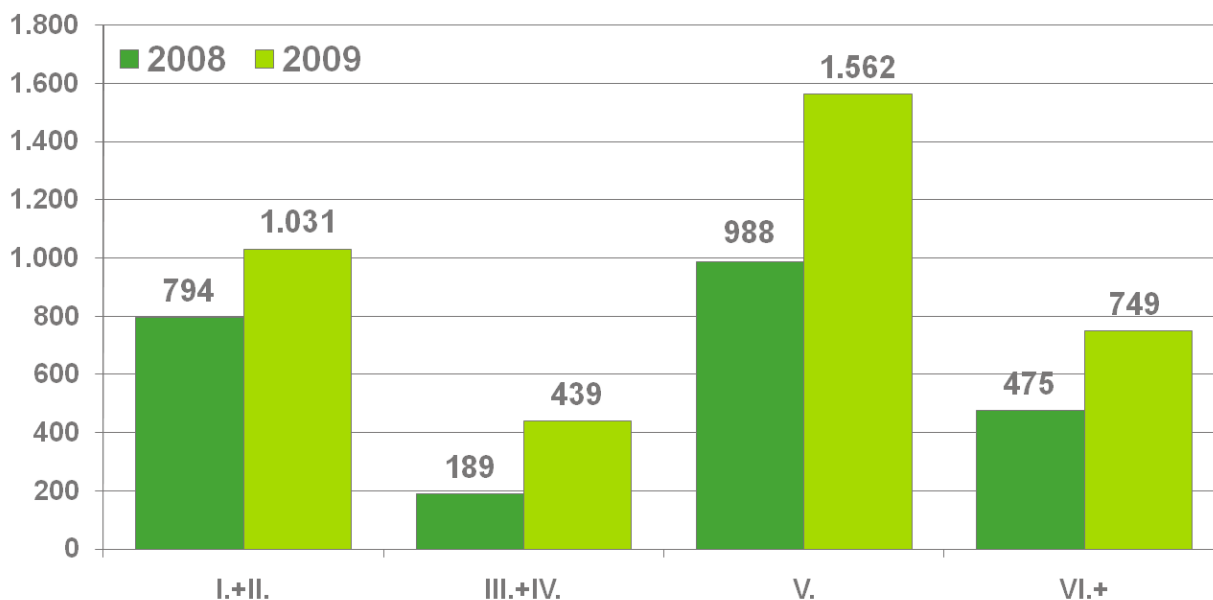
4 POLOŽAJ, ZNAČILNOSTI IN UČINKI MLADIH NA TRGU DELA

4.1 ZNANJE MLADIH

Glavna prednost mladih, ki vstopajo na trg dela je najnovejše znanje. Dosežena določena stopnja izobrazbe in sveže znanje sta največji konkurenčni prednosti mladih, ki se znajdejo na prehodu v zaposlitev, saj zelo hitro zastarevanje znanja in vedno novejša tehnologija zahtevajo nova znanja. Z višje pridobljeno stopnjo izobrazbe naj bi si mladi praviloma lažje zagotovili svojo konkurenčnost na trgu delovne sile in hitrejši prehod iz izobraževanja v zaposlitev. Foti in drugi (2005, 127) navajajo, da imajo mladi z boljšo izobrazbo manj težav pri iskanju zaposlitve (tudi prve zaposlitve), so manj podvrženi brezposelnosti oziroma so brezposelni krajši čas kot manj izobraženi posamezniki.

Graf 4.1 prikazuje, da se je v letu 2009 v evidenco brezposelnih oseb, ki so bili iskalci svoje prve zaposlitve, prijavilo 3.781 iskalcev. To je za kar 54,6 % več kot v letu 2008. Število in večji priliv iskalcev prve zaposlitve se je povečal na vseh stopnjah izobrazbe, najbolj pa pri posameznikih, ki imajo peto stopnjo izobrazbe, kar potrjuje tudi zgornjo trditev.

Graf 4.1: Izobrazbena struktura priliva iskalcev prve zaposlitve v Ljubljani za leto 2009

Vir: ZRSZZ (2010).

4.2 PREIZOBRAŽENOST

V zadnjih letih strokovnjaki v vseh evropskih državah opozarjajo na pojav zanimivega fenomena preveč izobražene delovne sile. Ogromno število posameznikov se ne zaposli na delovnem mestu, ki je primeren njihovi izobrazbi, pridobljeni diplomami ter znanju. To se dogaja predvsem visoko izobraženim, ki imajo zaradi svoje višje izobrazbe težave pri iskanju zaposlitve in so se zato prisiljeni sprejeti delo na nižje rangiranih delovnih mestih. Posledice tega so, da zaslužijo manj, se počutijo razvrednotene in so manj zadovoljni.

Nekaj osnovnih razlogov, ki so krivci za tako stanje, je:

- Informiranost na trgu delovne sile je slaba, zato kandidati ne sprejemajo najbolj primernih zaposlitev, saj se ozirajo tudi na situacijo v družini.
- Delodajalci večkrat delovno mesto ocenijo kot bolj zahtevno kot v resnici je in zato zaposlijo preveč izobražene kandidate.
- Na trgu delovne sile je preveč visoko izobraženih kandidatov, na razpolago pa je premalo delovnih mest.
- Tudi formalna izobrazba, ki jo doseže posameznik, ni nujno kompatibilna z vsemi spretnostmi, ki jih je posamezen kandidat zmožen in ki jih obvlada, saj imajo posamezniki pri enaki formalno doseženi izobrazbi različne spretnosti (Preveč izobraženi za svoje delo 2003).

Zaradi neskladij med stopnjo izobrazbe in posameznikovimi dejanskimi spretnostmi v večini evropskih držav pri zaposlovanju novih kandidatov dajejo prednost predvsem delovnim izkušnjam in osebnostnim lastnostim posameznika.

Izobraževalne institucije so množično pod enakimi pogoji izredno lahko dostopne vsem ljudem. »Bolj kritične teorije trgov dela že desetletja opozarjajo na konfliktno vlogo sodobnih izobraževalnih institucij – v smislu prenašalcev znanja na eni strani ter branilca lastnih monopolov (po čim večjem vpisu in želji po večji pomembnosti) na drugi (Pavlin 2007, 175).«

4.3 ZAPOSLOVANJE DIPLOMANTOV

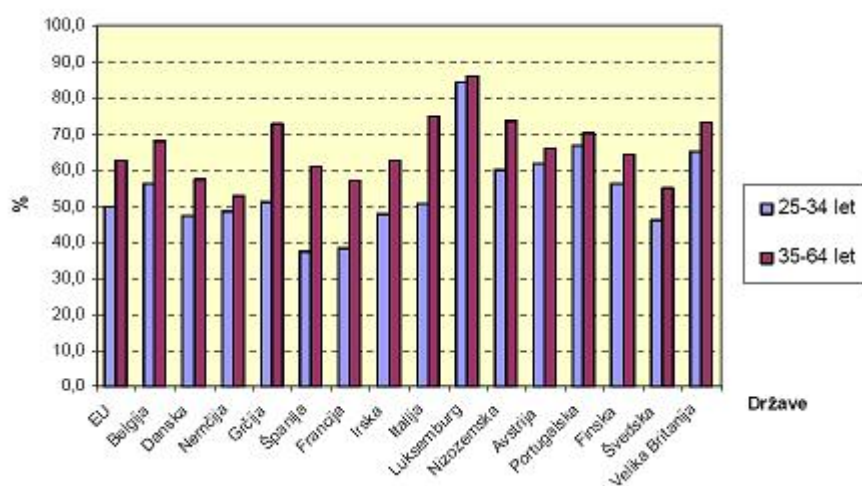
»Ker se trajanje izobraževanja podaljšuje, mladi tudi prihajajo na trg delovne sile z vse bolj kompleksnim znanjem. Poleg podaljševanja trajanja izobraževanja se spreminjajo oziroma dopolnjujejo tudi vsebine izobraževanja, ki vključujejo tudi spretnosti in pridobivanje kompetenc, ki jih zahteva spreminjajoča se narava dela – na primer uporaba računalnika, komunikacijske spretnosti, delo v skupinah, aktivna uporaba tujih jezikov med izobraževanjem ipd.« (Trbanc in Verša 2002, 340). Poleg formalno pridobljenega znanja in spretnosti, je za mlade značilna tudi paleta različnih spretnosti in kompetenc, ki jih mladi pridobijo med odraščanjem v sodobnih družbah in z udejstvovanjem v aktivnostih v prostem času. Zaradi sodobnejšega okolja in obšolskih dejavnosti mladi pridobijo sposobnosti dobre uporabe računalnika, sporazumevanja v tujih jezikih (tukaj prednjači predvsem angleščina), uporabe interneta, odprtosti v svet, sposobnosti iskanja in uporabe različnih informacij, mobilnosti in mednarodne izkušnje. Te kompetence mladim v dinamičnem okolju ob vstopu na trg delovne sile omogoča vrsto primerjalnih prednosti pred vsemi drugimi kategorijami delovne sile (Trbanc in Verša 2002, 340). Na drugi strani pa poleg mladih, ki želijo pridobiti čim višjo izobrazbeno raven, na trg dela vstopa še vedno veliko mladih ljudi z nizko ali neustrezno izobrazbo ali pa celo brez nje.

4.3.1 PRVE ZAPOSLOTITVE DIPLOMANTOV

Za leto 2010 je bilo do aprila na zavodu za zaposlovanje zabeleženih skoraj 27.000 mlajših od 30 let, pri čemer pa vedno bolj narašča delež mladih, ki imajo najmanj šesto stopnjo izobrazbe (mladi diplomanti si službo najdejo v enem letu, a v fleksibilnejših oblikah dela). Za mlade, ki skušajo čim prej vstopiti na trg delovne sile je značilno, da se morajo v večini na začetku svoje karijerne poti zadovoljiti z delovnim mestom, ki ne ustreza ravni njihove pridobljene izobrazbe. Mladi diplomanti se zato na nek način počutijo degradirane in neenakovredne drugim zaposlenim na višjih delovnih mestih, ki imajo isto izobrazbeno raven kot oni. Tako morajo mladi po večini v svojih prvih zaposlitvah opravljati delo na manj kvalificiranih in nižje rangiranih delovnih mestih ter čakati kar nekaj let preden od delodajalcev dobijo delovno mesto, ki od njih zahteva večjo odgovornost. Spodnji graf nam prikazuje, da je v državah EU približno 50 % mladih, ki imajo terciarno izobrazbo na področjih strokovnjakov in menedžerjev. V isti sferi je kar 63 % populacije starejših zaposlenih v istih področjih. Kar

41 % mlajših (od 25 do 34 let), terciarno izobraženih posameznikov v EU, opravlja dela na nižji ravni svoje izobrazbe in sicer kot prodajalci, tehniki, pomočniki, pisarniški delavci ter strokovni delavci. Starejši (od 35 do 64 let) delavci s terciarno izobrazbo pa na tovrstnih delovnih mestih predstavljajo le 30 %. To velja za večino področja EU, zlasti pa za Grčijo, Francijo, Španijo, Irsko in Italijo, kjer so razlike med odstotki, zaposlenih kot menedžerji in strokovnjaki med starostnimi skupinami mladih in starejši, velike (Eurydice 2002, A16-17).

Tabela 4.1: Zaposleni diplomanti (tretja raven izobraževanja) kot strokovnjaki ali menedžerji v dveh starostnih razredih

Vir: Eurydice (2002, A15-16).

Porazdelitev mladih zaposlenih po gospodarskih dejavnostih na področju EU-25 kaže, da je največ mladih delavcev zaposlenih na področju hotelirstva in gostinstva (22,7 %) in v trgovinski industriji (16,3 %). Področje gostinstva, kjer je zaposlenih največ mladih, je na prvem mestu v kar 20 državah članic v EU-25. Tudi v vseh ostalih državah članicah se področje gostinstva znajde na prvih treh mestih. V letu 2005 so v EU-25 mladi delavci bili zaposleni na naslednjih področjih: storitveno področje (5,2 milijona), obrtne dejavnosti (3,6 milijona), uradniki (2,7 milijona), tehniki in strokovnjaki (2,7 milijona) ter osnovni poklici (2,5 milijona). Za mnoge dejavnosti, v katerih se v začetku svoje karijerne poti zaposlujejo mladi izobraženi, je značilno, da so delovna mesta nižje plačana, delavci imajo slabše pogoje,

delo je fizično zahtevnejše, sezonsko, predvsem pa vsa ta področja predstavljajo negotovost zaposlitve za mlade (Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu 2006).

4.3.2 VARNOST PRVIH ZAPOSILITEV DIPLOMANTOV

Ko je še v večini evropskih držav v obdobju med letom 1945 in do sredine 70. večinoma prevladoval socialdemokratski model blaginje države, je le-ta z redistribucijo dohodka in s pomočjo takrat obstoječih visokih standardov varnosti delovne sile, zagotavljal varnost velikemu delu delovne populacije. Z izvajanjem sodobnih ukrepov, ki ustvarjajo bolj fleksibilen trg zaposlitev in delovne sile, pa se je varnost zaposlitev in delavcev bistveno poslabšala. Posledica višje stopnje fleksibilizacije na trgu dela je torej med drugim tudi zmanjšanje varnosti zaposlitev. Togost trga delovne sile je tako vir pomanjkanja potrebnih novih delovnih mest v številnih državah, saj naj bi tako zakonodaja (ki naj bi zagotavljala varnost zaposlitev), odvrčala delodajalce od zaposlovanja novih delavcev, kot tudi samo stanje trga dela, ki usmerja delodajalce k zmanjševanju stroškov ter posledičnemu večanju fleksibilnosti minimalnih plač (navzdol) (Ignjatović 2002, 58-61).

Tako slovenska ekonomija kot tudi ekonomija EU-25 s svojo pozitivno rastjo gospodarstva, ne ustvarja novih delovnih mest, temveč se njihova ureditev že obstoječih varnih delovnih mest krči in manjša, trg dela pa se fleksibira, deli in segmentira. Trg dela kljub svoji prožnosti ni gostoljuben in odprt za vstop mladih. To je posledica števila in značilnosti ter vsebine delovnih mest, ki so na voljo na trgu dela, saj starejše in odhajajoče generacije na trgu v večini pripadajo etapam industrializacije, novejše in prihajajoče generacije pa zaradi drugačne pridobljene izobrazbe (novejši izobraževalni program) ter zahtev organizacij, pripadajo novejšim etapam industrializacije in postindustrijski sferi. Zaradi vseh teh dejavnikov je postala vključitev in identifikacija mladih s trgom dela težja (Kramberger 2007, 75-80).

4.4 KARIERNE MOŽNOSTI

Mladina, ki vstopa na trg delovne sile, je družbena skupina, ki je pogosto močno izpostavljena negotovosti. Najbolj problematičen za mlade je ravno prehod iz izobraževanja v sfero rednega dela in zaposlitve. Sam prehod je za mlado populacijo ljudi problematičen predvsem zaradi strukturnih lastnosti določenega trga dela. Strukturne lastnosti trgov dela so: »Velik pritok

mladih iskalcev zaposlitve v določenih obdobjih, struktura delovnih mest na lokalnih in regionalnih trgih, obseg netipičnih oblik zaposlitev, relativna zaprtost oziroma odprtost zaposlovanja v določenih obdobjih, odnos delodajalcev do zaposlovanja mladih in podobno.« (Trbanc in Verša 2002, 338)

Mladim se pri načrtovanju kariere pogosto pojavi problem že pri izbiri poklica in smeri izobraževanja, saj se za izobrazbo pogosto odločajo zelo impulzivno, na podlagi trenutnih vzgibov, pod vplivom partnerja, javnosti, medijev ali pa celo na podlagi želje staršev oziroma pritiska družinske tradicije (Bolles 1999, 82). Po pomoč pri načrtovanju svojega izobraževanja in kariere si mladi zato lahko poiščejo strokovno pomoč in se obrnejo na svetovalne službe, v katere sodijo strokovnjaki za trg dela in profesionalci, ki posameznikom pomagajo opredeliti jasne poklicne cilje in poklic, ki bi ga na podlagi interesov in že pridobljenih izkušenj posameznik želel opravljati. Mladi lahko tovrstno svetovanje in pomoč poiščejo pri šolskih svetovalnih delavcih, v svetovalnih agencijah za posredovanje dela ter na Zavodu za zaposlovanje. S pomočjo svetovalcev tako lažje izdelajo svoj zaposlitveni načrt za prihodnost, določijo svoje poklicne cilje in načrtujejo lastno poklicno oziroma karierno pot (Bolles 1999, 303-307). Pri končni izbiri poklica mladih pa v praksi ne sodeluje le stroka, ampak imajo lahko na odločitev posameznika močan vpliv tudi starši, sorodniki in prijatelji. Dejstvo je, da večina mladih z dokončano izobrazbo svojo prvo zaposlitev dobi preko družinskih vez. Družina in prijatelji so pomemben filter za iskanje zaposlitve zaradi dobrega poznavanja osebnostnih lastnosti in interesov posameznega mladega kandidata. Strokovne službe pa so na drugi strani pomembne zaradi posedovanja obsežnejših informacij o stanju na trgu dela, možnosti bolj strokovnega usmerjanja kandidata v zaposlitev ter zaradi izvajanja posebnih programov za pomoč pri zaposlovanju mladih. Iz tega lahko povzamem, da ima dopolnjevanje in prepletanje teh dveh dejavnikov ključno vlogo pri iskanju prve zaposlitve, saj le-to prinese najustreznejšo zaposlitev mlademu iskalcu prve redne zaposlitve (Watts in drugi 1997, 99-101).

4.5 ŠIRJENJE REVŠČINE

V sodobnem svetu se ljudje v družbi vedno bolj soočajo na eni strani z blaginjo, na drugi strani pa z revščino vedno večjega števila prebivalstva. V skupino revnega prebivalstva se vse bolj vključuje tudi skupina mladih. Brezposelnost, revščina in socialna dezintegracija vodita ljudi v marginalizacijo, nasilje in izolacijo. Ker so te posledice revščine obravnavane kot

množičen vzrok za kršitve človekovih pravic po vsem svetu, je Generalna skupščina Združenih narodov decembra 1995 obdobje med letoma 1997 in 2006 razglasila za desetletje izkoreninjenja revščine v svetu (MDDSZ 2000, 11).

Pojem revščine se poleg posameznika in družine nanaša tudi na izbrane dele prebivalstva ter na določeno življenjsko obdobje. Poleg denarnega stanja ljudi se pod revščino opredeljuje tudi druge kazalce pomanjkanja, vse skupaj pa pomeni izključitev iz minimalnega sprejemljivega načina življenja v neki družbi. Pojem revščina je lahko relativen, saj je neka oseba z istim življenjskim standardom v določeni državi lahko revna, v določeni državi pa ne. »Pri proučevanju revščine prevladujejo trije pristopi: pristop absolutne, relativne in subjektivne revščine.« (MDDSZ 2000, 15)

Povsod v Evropi se pojavlja tako materialna, kot tudi eksistencialna revščina, za slednjo pa je značilno pomanjkanje kulturne in strukturalne hierarhije, ki bi človeku dala etično in vrednostno osnovo. Ljudje na obrobju so brez možnosti za prevzemanje odgovornosti, za potrjevanje in sodelovanje v družbenem življenju in skupnih družbenih odločitvah. Tak človek je izločen iz gospodarske in človeške blaginje, iz trga dela ter iz kulturne in poklicne formacije (Mion, Renato v Žebovec 1999, 21).

Zaradi vse bolj prenasičenega trga dela in vedno daljših čakalnih dob za vstop v sfero stalne zaposlitve, je revščina, ki nastaja zaradi brezposelnosti, vse bolj pogost pojav v družbi. Zaradi pojava revščine na podlagi stanja brezposelnosti so najbolj prizadeti mladi, ženske, priseljenci, osebe nižjega sloja ter ljudje z nižjo izobrazbo (delo v storitveni industriji). V Evropi je od 350 milijonov prebivalcev kar 50 milijonov revnih. Število brezposelnih narašča po mnogih državah (Španija 20,7 %, Francija 10,6 %, Nemčija 5,4 %, Danska 10,1 %, Italija 22,3 %, Irska 18,4 %, Belgija 9,2 %, Velika Britanija 11,4 %), kar pomeni, da postaja brezposelnost v Evropi eden izmed večjih dejavnikov in vzrokov revščine med celotnim prebivalstvom (Mion, Renato v Žebovec 1999, 25).

5 UKREPI ZA MLADE (AKTIVNA POLITIKA ZAPOSLOVANJA)

5.1 OPREDELITEV AKTIVNE POLITIKE ZAPOSLOVANJA

Aktivna politika zaposlovanja (APZ) je nekakšen sistem oziroma skupek različnih ukrepov in točno določenih programov, s katerimi država direktno posega na trg delovne sile. S selektivnim in neposrednim posegom država na trgu dosega, da se med delovno aktivne prebivalce lažje vključijo tudi ostali prebivalci, ki so brezposelni, država pa le-te s posegi lažje vključi v sistem aktivnih prebivalcev. Namen aktivne politike zaposlovanja je, da s svojimi programi skuša zagotavljati ekonomsko aktivnost in zaposljivost čim širšemu krogu posameznikov, brez izjem. Aktivna politika zaposlovanja sestoji iz raznovrstnih posebnih programov usposabljanja, zaposlovanja in ustvarjanja novih delovnih mest. Cilji programov in sistema aktivne politike zaposlovanja so zagotavljanje večje in hitrejše zaposljivosti in ekonomske aktivnosti čim večjem krogu posameznikov, ki so vključeni na trg delovne sile ali pa si za vključitev šele prizadevajo. Aktivno politiko zaposlovanja in njene programe delimo na makroekonomsko uravnavanje zaposlovanja ter plačno politiko. Na makroekonomskem nivoju aktivna politika zaposlovanja zaposlenost ljudi uravnava z ukrepi tečajne, davčne, denarne, proračunske in naložbene politike, vse to pa vpliva na zaposlovanje z agregatnim povpraševanjem. S plačno politiko pa država na zaposlovanje na trgu delovne sile koordinira z vplivanjem na ceno delovne sile. Med dele aktivne politike zaposlovanja štejemo tudi pasivno politiko, ki predvsem blaži posledice delovanja trga dela in nanj ne posega neposredno. Pasivna politika deluje predvsem z zavarovanji delavcev, s predčasnim upokojevanjem brezposelnih in z izplačevanjem nadomestil plač ob brezposelnosti (Svetlik in Batič 2002, 174).

5.2 UKREPI AKTIVNE POLITIKE ZAPOSLOVANJA V SLOVENIJI ZA MLADE

V praksi se je aktivna politika zaposlovanja v Sloveniji začela izvajati v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja, saj se je zaradi uvajanja tržnega gospodarstva in tehnološkim posodabljanjem, zapiranjem slabo delujočih proizvodenj in odpuščanjem presežnih delavcev, začela močno povečevati odkrita brezposelnost. Ker je gospodarska kriza v začetku devetdesetih let pustila krizo tudi pri zaposlovanju, se je takrat aktivna politika zaposlovanja

uveljavljala kot del programov za reševanje problema presežnih delavcev, ki so jih uporabljala podjetja. Tako so postopoma nastajali programi za dodatno izobraževanje delavcev, prekvalifikacije, preusmerjanje odvečnih delavcev, spodbujanje samozaposlitev in za ustvarjanje novih delovnih mest.

Med najpomembnejše programe aktivne politike zaposlovanja sodijo program za izobraževanje in usposabljanje, saj so osredotočeni na stran ponudbe na trgu delovne sile. Programi izobraževanja in usposabljanje se izvajajo v naslednjih oblikah: program psiho-socialnega usposabljanja in osebnostnega razvoja, pomoč pri načrtovanju karierni poti in pri iskanju zaposlitve, usposabljanje za nižje stopnje zahtevnosti dela in nekvalificirane posameznike, usposabljanje in uvajanje na delovnem mestu. Pri sodelovanju pri tovrstnih programih za izobraževanja in usposabljanje imajo prednost dolgotrajno brezposelne osebe, nekvalificirani delavci in mladostniki pod 26 let (Svetlik in Batič 2002, 186-187).

V obdobju med 2004 in 2008 programi APZ niso vsebovali posebnih ukrepov in programov, ki bi bili namenjeni izključno mladim, z izjemo subvencij, ki so bile dodeljene delodajalcem za pomoč pri zaposlitvi dolgotrajno brezposelnih mladih. S subvencijo je država delodajalcu, ki je zaposlil prvega iskalca zaposlitve, mlajšega od 26 oziroma 28 let (brezposelnost traja več kot 24 mesecev), povrnila plačilo prispevkov, ki jih je delodajalec prispeval na plače. Mladi, ki so bili dolgotrajno brezposelni, pa so imeli možnost, da se vključijo v program subvencij za zaposlovanje dolgotrajno brezposelnih oziroma težko zaposljivih oseb. Za mlade v okviru APZ danes obstajajo štiri skupine različnih ukrepov, v katere se lahko vključijo brezposelne mlade osebe: svetovanje in podpora pri iskanju zaposlitve, spodbude za zaposlovanje in samozaposlovanje, izobraževanje in usposabljanje ter program za večjo socialno vključenost mladega posameznika. Znotraj teh so prilagojeni programi za ciljno publiko mladih brezposelnih. Za leto 2009 so bili mladim na voljo naslednji prilagojeni programi APZ (MDDSZ 2009, 16-17):

- Ukrepi za svetovanje ter oporo pri iskanju zaposlitve: program za poklicno in zaposlitveno informiranje, pomoč pri iskanju zaposlitve, svetovanje in motiviranje ter razvoj in izvajanje novih oblik pomoči.
- Spodbude za zaposlovanje in samozaposlovanje: pomoč in subvencije pri samozaposlitvi, spodbujanje samozaposlitve za krajši delovni čas, spodbujanje zaposlovanja mladih, težje zaposljivih brezposelnih oseb, povračila prispevkov

delodajalcu ter spodbujanje zaposlovanja pri realizaciji investicij in razvojnih projektov.

- Ukrepi usposabljanja in izobraževanja: program za delovni preizkus, usposabljanje na delovnem mestu, formalno izobraževanje, projektno učenje za mlajše ter program institucionalnega usposabljanja.
- Večanje socialne vključenosti mladih: subvencije za osebne asistence in za zaposlitve pri izvajanju pomoči na domu.

Leta 2008 je bilo v programe APZ od vseh zaposlenih vključeno približno 20 % mladih (do 26 let). Ta delež pa po podatkih MDDSZ presega delež, ki ga mladi predstavljajo v celotni strukturi registriranih brezposelnih oseb (MDDSZ 2008). Glede na dane podatke lahko razberemo, da se mladi nadpovprečno udeležujejo in vključujejo v programe APZ, ki so namenjeni mladim (Ignjatović in Trbanc 2009, 51-52).

5.3 NAČINI ORGANIZIRANEGA PREHODA MLADIH NA TRG DELA (ŠTIPENDIRANJE, PRIPRAVNIŠTVO, VAJENIŠTVO)

Področje štipendiranja, pripravništva in vajeništva spada med načrtovane ukrepe za prehod mladih iz izobraževanja v prvo zaposlitev, in sicer je razumljeno kot del urejanja položaja mladih na trgu dela.

Štipendiranje spada v področje financiranja izobraževanja mladih. V sklopu štipendiranja imajo tako mladi možnost prejemanja finančnih sredstev v času svojega izobraževanja. Finančna sredstva za štipendije se pridobivajo od izobraževalnih institucij in fundacij, dobrotelčnih ustanov, podjetij in države. Glede na vrsto štipendije se pogoji za pridobitev štipendije razlikujejo, od socialne ogroženosti mladega posameznika do pomembnosti določene vrste kadra za različna podjetja. Slovenska podjetja in delodajalci pogosto uporabljajo kadrovske štipendije, s katerimi si podjetja s pomočjo financiranja mladih že v naprej v obdobju posameznikovega izobraževanja zagotovijo prihodnji kader. S tem delodajalci in podjetja usmerjajo mlade glede na svoje potrebe. Za mlade kadrovska štipendija pomeni nekakšno zagotovitev delovnega mesta in zaposlitve po koncu izobraževanja, s tem pa tudi finančno razbremenitev.

V zadnjih dveh letih je zaradi ekonomske krize kadrovske štipendiranje usahnilo, saj so podjetja in delodajalci prenehali vlagati svoja finančna sredstva v prihodnje kadre in njihovo izobraževanje. S tem je tudi prehod mladih v zaposlitev posledično iz leta v leto bolj negotov in neurejen (Trbanc in Verša 2002, 356-357).

Pripravnništvo je faza, kjer mladi začnejo svojo prvo zaposlitev. Mlademu delavcu obdobje pripravnništva omogoča, da spozna delovno okolje, delovni proces, način dela in si pridobi določene izkušnje, ki mu bodo kasneje pomagale pri nadaljevanju kariere. S tem, ko podjetja in delodajalci sprejmejo in zaposlijo mladega delavca v svoje podjetje kot pripravnika, dobijo tudi možnost, da v kandidatu prepoznajo ustreznost njegovega dela za njihovo podjetje. Ker je bilo leta 1991 pripravništvo del ukrepov aktivne politike zaposlovanja, je država začela tudi sofinancirati del stroškov za zaposlitev pripravnikov, s tem pa skušala spodbujati delodajalce in podjetja, da začnejo zaposlovati iskalce prve zaposlitve oziroma mlade delavce. Po petih letih uspešnega izvajanja ukrepa pripravnništva, je bilo ukinjeno – predvsem zaradi izboljševanja razmer na trgu dela in primanjkovala finančnih sredstev. Delodajalci in podjetja še danes na začetku mladega delavca zaposlijo kot pripravnika, saj jih takšna zaposlitev stane manj, hkrati pa mladega delavca delodajalci niso dolžni zaposliti po izteklem obdobju pripravnništva (Trbanc in Verša 2002, 357).

Vajeništvo mladim iskalcem dela omogoča direktno pridobivanje delovnih izkušenj pri delodajalcih s pomočjo delovne prakse. To poteka predvsem kot kombinacija v procesu izobraževanja posameznika, kjer posameznik nabira teoretično znanje v šolskih institucijah, hkrati pa imajo možnost da s praktičnim delom pri delodajalcu dobijo delovne izkušnje. Tovrstno izobraževanje in pridobivanje prakse je značilno predvsem za delo, ki zahteva ročne spretnosti in ga najdemo predvsem v poklicnem in strokovnem izobraževanju. To mlademu delavcu in delodajalcu mogoča tudi privajanje na skupno delo (Trbanc in Verša 2002, 358).

Kljub vsem oblikam skrbnega načrtovanja prehoda iz izobraževanja v prvo zaposlitev, pa je tovrstnih programov deležna le manjša skupina ljudi, saj je večina posameznikov, ki dokonča svoj program izobraževanja, odvisna od trenutnega stanja na trgu delovne sile.

5.4 RADIKALNEJŠE ALTERNATIVE – PROTESTNA GIBANJA MLADIH

V zadnjem času smo videli precej nezadovoljstva pri mladih, ki skušajo uveljaviti svoj glas in mnenje po vsej Evropi. Med najpomembnejšimi so to bili shodi mladih proti kapitalu v Moskvi, v Italiji so študentje zahtevali bolj kakovosten študij, v Španiji in na Finskem so protestirali proti komercializaciji javnih univerz, v Franciji za boljše priznanje znanja in enakopraven dostop do trga dela, itd. Ne nazadnje se je večji upor dijakov in študentov zgodil tudi v Sloveniji, kjer so mladi protestirali zaradi predloga novega zakona o malem delu.

Mladi skušajo s shodi uveljaviti svoje pravice, voljo in glas, saj imajo občutek, da jih država ne upošteva in ne sliši. Študentje se s protestnimi gibanji borijo za konkurenčnost in enakopravnost na trgu delovne sile, z radikalnimi demonstracijami pa želijo doseči hitrejše in učinkovitejše reševanje študentske problematike (Mladje 2008).

V svojih aktivnostih in radikalnejših alternativah protesta in upora mladi v demonstracijah predstavljajo in skušajo izraziti, kaj si mislijo o določenem problemu, času, instituciji, o sebi in svojem izobraževalnem procesu oziroma študiju. V aktivnostih izražajo kritična mnenja in presoje o stanju študija, svojem položaju, o različnih institucijah, sistemu in mnenja o drugih zunanjih akterjih sistema v državi v katerega so vključeni (Mihevc 2008, 22).

6 SKLEP

Stanje mladih v Sloveniji je vse prej kot rožnato, za slabo zaposljivost pa je kriv predvsem trg dela, ki kljub svoji fleksibilizaciji še vedno ostaja precej tog. Na trgu dela se nekakšna omejenost trga oziroma togost kaže v smislu slabe sposobnosti trga, da bi imel pogoje za kreiranje novih delovnih mest in večjega povpraševanja po novi delovni sili iz strani delodajalcev. Zaradi skromnih potreb delodajalcev po zaposlovanju novih delavcev (tudi v času gospodarskega razcveta), je trg dela pogosto označen kot tog. Fleksibilizacija slovenskega trga dela se odraža v zaposlovanju mladih izobraženih, saj le-ti najpogosteje dobivajo priložnosti v nestalnih zaposlitvah za določen čas. Glede na ekonomsko in gospodarsko stanje v Sloveniji, so tovrstne zaposlitve na strani delodajalcev najprimernejše, saj lahko prekinejo delovno razmerje po poteku pogodbe, žal pa zgodba ni enaka na strani mladih, saj so ravno oni tisti, ki ostanejo brezposelni in se morajo ponovno vrniti v proces iskanja zaposlitve. Doba izobraževanja se v Sloveniji in ostalih evropskih državah podaljšuje, s tem se pa povečuje količina visoko izobraženih iskalcev prve zaposlitve. Ponudba na trgu dela je večja od povpraševanja, zato trg dela postaja prenasičen, zaradi trenutnega slabšega gospodarskega stanja pa ni sposoben absorbirati vse te količino mladih iskalcev zaposlitev v stalnejša zaposlitvena razmerja. Stanje se ne izboljšuje, saj je premalo podjetij, ki bi bila zmožna na novo zaposlovati in hkrati sprejeti določeno mero tveganja z zaposlitvijo mladega izobraženega kandidata, saj za mlade velja, da v večini stopijo na trg delovne sile brez delovnih in praktičnih izkušenj. S pomočjo države, njenih programov APZ in spodbujanjem razvoja novih podjetij ter zaposlovanja mladih, bi tako lažje omilili ta problem. Potrebna je boljša izvedbena učinkovitost programov APZ, boljša komunikacija med delodajalci, mladimi, izobraževalnimi institucijami in ponovna uvedba obvezne udeležbe v programe, s katerimi se bo najhitreje zagotovila večja zaposlitvena vključenost brezposelnih mladih. Če povzamem, je za Slovenijo sicer značilno, da skoraj vsak mlad izobražen iskalec zaposlitve najde svojo prvo zaposlitev v roku enega leta, vendar so najpogosteje te hitro najdene zaposlitve delovna mesta v fleksibilnejših oblikah dela. Medtem, ko je bilo v devetdesetih letih prejšnjega stoletja med brezposelnimi mladimi največ tistih z osnovnošolsko in srednješolsko izobrazbo, pa novejši podatki kažejo, da je vse več brezposelnih mladih, ki imajo šesto stopnjo izobrazbe ali več. Poleg same diplome in dokončane izobrazbe pa so poleg tega v današnjem času za zaposlitev vse bolj pomembne tudi predhodne izkušnje ter sama smer študija.

V diplomskem delu potrjujem vse štiri hipoteze:

Kot prvo lahko potrdim, da je število brezposelnih iz leta v leto večje, med najbolj prizadete skupine pa spadajo prav mladi. Od leta 1990 pa do obdobja v začetku zadnje svetovne gospodarske krize, se je sicer brezposelnost postopoma manjšala, kriza pa je zaradi svojih posledic v gospodarstvu povzročila, da se je število brezposelnih ponovno začelo večati. Zaradi krize in še bolj slabih pogojev za zaposlitev, se tako velika večina mladih ljudi odloča za nadaljnje izobraževanje oziroma za izobraževanje na višji stopnji, kar nato lahko pripomore k zmanjšanju brezposelnosti mladih.

Druga hipoteza, ki trdi, da se položaj mladih ob vstopu na trg dela vedno bolj slabša, je prav tako potrjena. Trg dela je prenasičen z mladimi diplomanti, zaradi tega pa prihaja do neskladja med ponudbo in povpraševanjem na trgu delovne sile. Za mlade konec izobraževanja pomeni iskanje zaposlitve. Povečan priliv prvih iskalcev zaposlitve je možno zaznati na vseh stopnjah izobrazbe, najbolj povečan pa je priliv iskalcev z dokončano peto stopnjo izobrazbe. Mladi na trgu delovne sile predstavljajo nove iskalce prve zaposlitve, saj na trg dela šele vstopajo.

Potrdim lahko tudi, da so mladi skupina prebivalstva, ki se težje vključi na trg dela in da je za delodajalce pri zaposlovanju vedno bolj pomemben faktor predhodnih izkušenj, ki dajejo posamezniku konkurenčno prednost pred drugimi. Vstop mladih na trg dela je namreč močno otežen, saj so za delodajalce, pri zaposlovanju novih kadrov, vedno bolj pomembne izkušnje in ne le izobrazba. Ker so mladi, ki iščejo prvo zaposlitev, praviloma brez izkušenj, niso enakovredni ostalim iskalcem zaposlitve na trgu dela, saj kvalitetnih delovnih izkušenj ne morejo pridobiti brez zaposlitve. Mladi se po pomoč pri hitrejšem in bolj učinkovitem iskanju prve zaposlitve obrnejo na državo, ki izvaja programe številne ukrepe (aktivna politika zaposlovanja) za zmanjšanje brezposelnosti. Država se z različnimi ukrepi aktivne politike zaposlovanja skuša spopadati s sorazmerno visoko stopnjo brezposelnosti mladih. S svojimi programi mladim pomaga pri izbiri izobraževalnega programa, usposabljanju, nudi pomoč pri iskanju zaposlitve, hkrati pa jih s programi subvencioniranja, bonitet ter zakonskih olajšav za delodajalce, spodbuja k zaposlovanju.

Tudi četrto hipotezo lahko potrdim, saj zaradi vedno težjega izstopa starejših iz trga delovne sile, težje nastajajo nova prosta delovna mesta za mlade. Starega prebivalstva, ki je ujet v zanko vedno višje upokojitvene dobe, je vedno več. Zaradi strukturnega neskladja, zaradi

oslabljenega odtoka starostnikov iz trga dela v zasluženno neaktivnost, ostaja preveliko čakajoče, brezposelne mlade delovne sile.

V obdobju svetovne gospodarske krize se skoraj povsod po svetu ukvarjajo s problemom večje brezposelnosti, še posebej pa se to odraža na današnji mladi generaciji, ki se ji zaradi stanja v gospodarstvu ne bo uspelo uveljaviti na trgu dela in bo zato večina trpela dolgotrajnejšo brezposelnost. Brezposelnost mladih se ne povečuje le na območju EU, ampak povsod po svetu. Globalni podatki v letu 2009 so namreč dosegli rekordno število mladih brezposelnih. Čeprav je za šibko intenzivnost zaposlovanja na sploh krivo tudi nihanje slovenskega gospodarstva, pa so vsekakor za večjo intenzivnost zaposlovanja mladih pomembne spremembe oziroma reforme trga dela.

7 LITERATURA

1. Bolles, Richard Nelson. 1999. *Kakšne barve je tvoje padalo: priročnik za iskalce zaposlitve in tiste, ki žele spremeniti poklicno pot*. Ljubljana: Gnosis–Quatro.
2. Boljka, Urban. 2009. Demografske značilnosti mladih in problem rodnosti. V *Med otroštvom in odraslostjo: analiza položaja mladih v Sloveniji 2009*, ur. Tatjana Rakan in Urban Boljka, 9-21. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino in Inštitut RS za socialno varstvo.
3. Černigoj Sadar, Nevenka in Dorotea Verša. 2002. Zaposlovanje žensk. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 398-408. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
4. *Delo*. 2003. Preveč izobraženi za svoje delo. Dostopno prek: http://delo.si/unite_search.php?searchstring=izobrazba&lev_0=1&lev_1=2&a_id (7. julij 2010).
5. Eurostat. 2009. *Euro area unemployment rate stable at 9.8% EU27 up to 9.3%*, Dostopno prek: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=STAT/09/170&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (14. junij 2010).
6. Eurydice. 2002. *Key data on education in Europe*. Dostopno prek: http://eacea.ec.europa.eu/eurydice/portal/page/portal/Eurydice/showPresentation?pubid=033EN_A-16-A17 (30. julij 2010).

7. Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu. 2006. *Mladi delavci-dejstva in številke. Zaposlovanje mladih*. Dostopno prek: <http://osha.europa.eu/sl/publications/factsheets/69> (15. junij 2010).
8. Foti, Klara, Martina Trbanc in Miroljub Ignjatović. 2005. Young people in the labour market in Hungary and Slovenia: problems and perspectives. V *Young people in Europe: Labour markets and citizenship*, ur. Bradley Harriet in Jacques van Hoof, 115-135. Bristol: The policy press.
9. Ignjatović, Miroljub. 2002. *Družbene posledice povečanja prožnosti trga delovne sile*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. --- in Martina Trbanc. 2009. Zaposlovanje in brezposelnost mladih: aktivni, fleksibilni in prilagodljivi. V *Med otroštvom in odraslostjo: analiza položaja mladih v Sloveniji 2009*, ur. Tatjana Rakan in Urban Boljka, 39-54. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino in Inštitut RS za socialno varstvo.
11. Kramberger, Anton. 2007. Strukturni razlogi težje zaposljivosti mladih v Sloveniji. V *Zaposljivost v Sloveniji. Analiza prehoda iz šol v zaposlitve: stanje, napovedi, primerjave*, ur. Anton Kramberger in Samo Pavlin, 75-80. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
12. Mihevc, Bogomir. 2008. *Ključ je v naših rokah! Študentska gibanja za univerzo in boljši študij*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.
13. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ). 2000. *Program boja proti revščini in socialni izključenosti*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

14. --- 2008. *Zaposlenost mladih v Sloveniji se povečuje. Tiskovna konferenca MDDSZ, 22.julij 2008.* Dostopno prek: <http://www.mddsz.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/12106/5878/> (9. julij 2010).
15. --- 2009. *Ukrepi države za spodbujanje zaposlovanja ter transferji in subvencije posameznikom in družinam. Dokument pripravljen za razpravo v Parlamentu, 8. april 2009.* Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/ukrepi_za_posl_transferji_200309.pdf (9. julij 2010).
16. Mion, Renato. 1999. Odraščati v Evropi na prelomu tisočletja. V *Sodobne oblike revščine mladih: mladi, ulica, prihodnost: zbornik predavanj: mednarodni seminar*, ur. Iztok Žebovec, 20-26. Ljubljana: Salve.
17. Movit na Mladina. 2008. *Mladje*. Dostopno prek: http://www.mva.si/fileadmin/user_upload/doc/2_OGLEDALO/2_Publikacije/Mladje/mladje21c-web.pdf (13. avgust 2010).
18. Mueller, Walter, Irena Kogan, Frank Kalter, Frank Schubert, Cristina Iannelli, Emer Smyth, Maartin Wolbers, Markus Gangl in Christiane Kluegel, ur. 2002. *Indicators on School to Work Transition in Europe. Evaluation and Analyses of Report. Mannheim: MZES, Manheim Centre of European Social Research.* Dostopno prek: http://www.mzes.uni-manheim.de/publications/papers/LFS_indicator_report.pdf (7. julij 2010).
19. Nagode, Mateja, Simona Smolej in Urban Boljka. 2009. Socialni in ekonomski položaj mladih. V *Med otroštvom in odraslostjo: analiza položaja mladih v Sloveniji 2009*, ur. Tatjana Rakan in Urban Boljka, 58-74. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino in Inštitut RS za socialno varstvo.

20. OECD. 2008. *Education at glance 2008. OECD Indicators*. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/dataoecd/23/46/41284038.pdf> (7 . julij 2010).
21. Oplotnik, Žan J. 2005. Gospodarski razvoj in položaj Slovenije kot nove članice EU. V *Otroci in mladina v prehodni družbi: analiza položaja v Sloveniji*, ur. Andreja Črnak-Meglič, 7-15. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad Republike Slovenije za mladino; Maribor: založba Aristej.
22. Pavlin, Samo. 2007. Vloga kompetenc v družbi znanja: profesionalizacija poklicev. V *Zaposljivost v Sloveniji. Analiza prehoda iz šol v zaposlitve: stanje, napovedi, primerjave*, ur. Anton Kramberger in Samo Pavlin, 168-180. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
23. Quintini, Glenda, John P. Martin in Sebastien Martin,ur. 2007. *The Changing Nature of School to Work Transition Process in OECD Countries. Discussion Paper No. 2582. Bonn: Forschungsinstitut Zur Zukunft der Arbeit (IZA)*. Dostopno prek: www.oecd.org/dataoecd/5/32/38187773.pdf (22. julij 2010).
24. Rakar, Tatjana. 2009. Izobraževanje in izobraženost mladih. V *Med otroštvom in odraslostjo: analiza položaja mladih v Sloveniji 2009*, ur. Tatjana Rakan in Urban Boljka, 25-37. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino in Inštitut RS za socialno varstvo.
25. Statistični urad Republike Slovenije (SURS). 1993-2009. *Podatkovne baze Anketa o delovni sili 1993-2009*.
25. Statistični urad Republike Slovenije (SURS). 2005. *Fleksibilnost trga dela-problem definicije in merjenja*. Dostopno prek: http://www.stat.si/radenci/program_2005/A1-kajzer.pdf (10. avgust 2010).

26. --- 2008. *Srednješolsko izobraževanje mladine in odraslih, Slovenija, konec šolskega leta 2006/2007 in začetek šolskega leta 2008/2009*. 24. april 2009, prva objava. Dostopno prek: http://www.stat.si/tema_demografsko_izobrazevanje.asp(18. julij 2010).
27. --- 2009a. *Mednarodni dan mladine 2009*. 7.avgust 2009, posebna objava. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2535 (9. julij 2010).
28. --- 2009b. *Srednješolsko izobraževanje mladine in odraslih, Slovenija, konec šolskega leta 2007/2008 in začetek šolskega leta 2008/2009*. 29. april 2009, prva objava. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2310 (18. julij 2010).
29. --- 2010a. *Aktivno prebivalstvo (po anketi o delovni sili), Slovenija, 1.četrletje 2010 – končni podatki, 31.maj 2010, prva objava*. Dostopno prek: https://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=3170 (22. junij 2010).
30. --- 2010b. *Drugi evropski dan sodelovanja in solidarnosti med generacijami*. 26. april, posebna objava. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3095 (9. julij 2010).
32. --- 2010c. *Aktivno prebivalstvo, Slovenija, november 2009 – začasni podatki*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2889 (9. julij 2010).
33. STA. 2010. Februarja pod 100.000 brezposelnih. *Delo*, 3. marec. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/100581> (22. avgust 2010).
35. Svetličič, Marjan. 2007. Izobraževanje in konkurenčnost gospodarstva. V *Zaposljivost v Sloveniji. Analiza prehoda iz šol v zaposlitve: stanje, napovedi, primerjave*, ur. Anton Kramberger in Samo Pavlin, 214-223. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

36. Svetlik, Ivan in Mavricija Batič. 2002. Aktivna politika zaposlovanja. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 174-187. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
37. Trbanc, Martina. 2007. Poti mladih v zaposlitev: primerjava Slovenije z drugimi državami EU. V *Zaposljivost v Sloveniji. Analiza prehoda iz šol v zaposlitve: stanje, napovedi, primerjave*, ur. Anton Kramberger in Samo Pavlin, 38-60. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
38. --- 2005. Zaposlovanje in brezposelnost mladih. V *Otroci in mladina v prehodni družbi: analiza položaja v Sloveniji*, ur. Andreja Črnak-Meglič, 161-187. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad Republike Slovenije za mladino; Maribor: založba Aristej.
39. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj (UMAR). 2008. *Socialni razgledi*. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
40. --- 2009. *Socialni razgledi*. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
41. Watts, Anthony G., Jean Guichard, Peter Plant in Maria Luisa Rodriguez. 1997. *Izobraževalno in poklicno usmerjanje v Evropski skupnosti: Prispevki o poklicnem svetovanju*. Ljubljana: Izida.
42. *Zakon o socialnem varstvu (ZSV)*. Ur. l. RS, št.114/2006. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r09/predpis_ZAKO869.html (18. julij 2010).

43. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje Območna služba Ljubljana (ZRSZZ). 2010. *Trg dela v Območni službi Ljubljana*. Dostopno prek: http://mss.gov.si/fileadmin/.../Del_srecanja_1_2_10-Trg_dela_OS_LJ.ppt (22. junij 2010).